

Åse Bratterud og Kari Emilsen

Små barns rett til beskyttelse

Utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse
om vold og overgrep mot små barn

Sluttrapport Forebygging 2007/1/0186

Rapport 18/2011

Skriftserien til Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge

2007/1/0186

Sluttrapport

Små barns rett til beskyttelse

Utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn

Åse Bratterud og Kari Emilsen

 NTNU Samfunnsforskning AS		Rapport	
Barnevernets utviklingssenter Postadresse: NTNU Dragvoll 7491 Trondheim Besøksadresse: Dragvoll Allé 38 B Telefon: 73 55 08 40 Telefaks: 73 59 62 24 E-post: BUS@samfunn.ntnu.no Web.: www.ntnusamfunnsforskning.no/bus Foretaksnr. NO 986 243 836		TITTEL Små barns rett til beskyttelse - Utvikling av tiltak for å styrke barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn Sluttrapport	
		FORFATTER(E) Åse Bratterud og Kari Emilsen	
		BIDRAGSYTER(E)	
RAPPORTNR. 18 / 2011	GRADERING Åpen	FINANSIERING ExtraStiftelsen Helse og Rehabilitering, Redd Barna, BUS og DMMH	
ISBN 978-82-91927-15-2		PROSJEKTNR. 1519	ANTALL SIDER OG BILAG 46
PRIS (eksl. porto og ekspedisjonsomkostninger) kr 100,-		PROSJEKTLEDER Åse Bratterud	
DATO Januar 2011		KVALITETSSIKRET	
SAMMENDRAG <p>Hovedtema for prosjektet er barns rett til beskyttelse og barnehageansatte sin rolle i å beskytte barn mot vold og overgrep. I prosjektets første fase søkte vi kunnskap om kompetansen blant barnehageansatte i å oppdage omsorgssvikt mot barn og å vite hvordan de skal forholde seg ved mistanke om at barn utsettes for ulike former for svikt i omsorgen. På bakgrunn av kartleggingen utviklet vi målrettede tiltak, for å øke kompetansen blant barnehageansatte og førskolelærerstudenter.</p> <p>Det er stort behov for og ønske om økt kompetanse om vold og overgrep blant barnehageansatte. Rundt 75 % opplever at de ikke har tilstrekkelig kompetanse på området. Dette til tross for at majoriteten føler seg sikker på hvilke tegn og signal de skal se etter ved bekymring for om barn utsettes for vold og overgrep. Noen føler de har behov for økt kompetanse om lovverket og andre rammer, men det er forholdet til foreldrene og samtale med foreldrene i forbindelse med bekymring og eventuell melding til barneverntjenesten som de fleste barnehageansatte føler seg utrygge på. Noen er også utrygge på hvordan de skal dokumentere sin bekymring, og når det er riktig å melde en bekymring til barneverntjenesten. Det er ”gråsonebekymringer” som gir størst utfordring til personalet. Bekymring der man ser signaler hos enten barnet, foreldrene eller begge uten å avdekke hva det er som ligger bak det som skaper bekymring.</p> <p>Prosjektet har vært gjennomført i samarbeid med flere aktører. Dette har gitt mulighet for å belyse temaet fra ulike ståsted og dermed sikret at tiltakene som ble satt i gang var relevante med tanke på langsiktig endring av praksis.</p>			
STIKKORD	NORSK	ENGELSK	
	Barns rettigheter	Children's rights	
	Barnevern	Child Protection	
	Barnehager	Kindergarten/preschool	
	Meldeplikt	Notification	

Forord

Dette er sluttrapporten til forebyggingsprosjektet "Små barns rett til beskyttelse – utvikling av barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot små barn." Prosjektet startet opp januar 2008 og avsluttes med en nasjonal konferanse; "Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av barnehagen som forebyggende arena" 3.- 4. mars 2011 i Trondheim. Prosjektet er støttet av ExtraStiftelsen Helse og Rehabilitering med Extra-midler og Redd Barna er søkerorganisasjonen. Vi takker for at dere ville støtte dette prosjektet! Vi vil spesielt takke ansatte i Redd Barna, sentralt og lokalt i Midt-Norge, for god støtte og inspirasjon i arbeidet med prosjektet. Tusen takk til Stina Eiet Hamberg, Ane Hagen Kjørholt og Zoë Øiestad fra Redd Barna sentralt, og til Kari Skjølberg og Ingrid Øydegard i region Midt-Norge! Vi vil også takke Margrete Wiede Aasland som har bidratt faglig, og vært en inspirator og støttespiller for oss.

Prosjektet har vært et samarbeid mellom Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge (BUS) ved NTNU Samfunnsforskning og Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) i Trondheim. Prosjektet har vært ledet av seniorforsker Åse Bratterud ved BUS Midt-Norge, som er en avdeling ved NTNU Samfunnsforskning i Trondheim. Kari Emilsen ved DMMH har hatt den koordinerende ledelsen av prosjektet mot praksisfelt og høgskoler.

Høgskolelektor Bodil Mørland ved DMMH sin innsats for å undersøke og sette i gang tiltak i førskolelærer- og barnevernpedagogutdanningen fortjener en stor takk. Hennes innsats har bidratt blant annet til gjennomføring av flotte samarbeidstiltak mellom framtidige førskolelærere og barnevernpedagoger.

Elisabeth Walsøe Lehn har vært en viktig bidragsyter i prosjektet. Hun har skrevet en masteroppgave i spesialpedagogikk innenfor rammene av prosjektet. Den har fått tittel "Dårlig magefølelse: Grunnlag for bekymringsmelding. Sentrale mønster i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer".

Vi har fått mye hjelp og støtte fra medlemmer av prosjektets referansegruppe som har bestått av representanter fra barnehager, barneverntjenester og høgskoler i Midt-Norge. Derfor stor takk også til Elisabeth Walsøe Lehn, Heidi Reese, Siri Thanem, Kjellrun Krutvik Mosdal, Elsa Sjøreng, Sissel Mørreaunet og Inger Sofie Dahlø Husby. Dere har vært viktige i arbeidet med å spre informasjon og kompetanse videre til målgruppene.

Vi håper denne rapporten vil inspirere ansatte i barnehager, barneverntjenester og høgskoler til å arbeide videre med samarbeid og egen kompetanseutvikling til barns beste!

Innhold

FORORD	V
SAMMENDRAG	1
BAKGRUNN OG MÅL	1
Samarbeidsparter i prosjektet	3
Redd Barna	3
BUS Midt-Norge	3
DMMH	4
KAPITTEL 1 PROSJEKTETS BAKGRUNN OG MÅL	5
1.1 Barnehagens ansvar for barns beste	5
1.2 Sentrale mål og målgrupper for prosjektet	8
Prosjektets målgrupper	8
Kunnskapsmål, tiltaksutvikling og endring av praksis	9
1.3 Framdrift og budsjett	10
KAPITTEL 2 GJENNOMFØRINGEN AV PROSJEKTET	13
2.1 Organisering av prosjektet	13
2.2 Kartlegging av barnehageansatte	14
2.3 Kompetansehevende tiltak	15
2.4 Noen tiltak er fortsatt på vei	16
KAPITTEL 3 HVA ER OPPNÅDD I PROSJEKTPERIODEN?	17
3.1 Kunnskap om hva barnehagene er bekymret for	17
3.2 Kunnskap om hvordan barnehagene forholder seg ved bekymring	18
3.3 Samarbeid mellom barnehage og barneverntjenesten	21
3.4 Kunnskap om hva barnehagene trenger av økt kompetanse	22
3.5 Tiltak i høgskolene	24
Undervisningsopplegg for førskolelærerstudenter	25
Kurs og konferanser for alle målgrupper	28
Forskningsprosjekt	30
3.6 Oversikt over kompetansehevende tiltak i prosjektet	31
KAPITTEL 4 VIDERE PLANER	35
4.1 Oppnådde mål	35
4.2 Videre spredning av kompetansen	38
Sluttrapporten	38
Konferanse	38

Våre erfaringer og tanker om videre arbeid i høgskolesektoren.....	39
Nyttig fagbok	42
REFERANSELISTE.....	43
VEDLEGGSLISTE.....	45
1. Informasjon, profilering og kartleggingsverktøy.....	45
2. Artikler, kronikker og notat.....	45
3. Eksempler på noen presentasjoner	45
4. Nyttig for barnehagene.....	46
5. Tiltak i høgskolesektoren	46

Sammendrag

Bakgrunn og mål

Hovedtema for prosjektet er barns rett til beskyttelse og barnehageansatte sin rolle i å beskytte barn mot vold og overgrep. Barn har grunnleggende behov og rettigheter uansett hvilken situasjon de befinner seg i. De har rett til en livssituasjon som bidrar til å forebygge skade på helse og utvikling, de har rett til god omsorg, samt medvirkning i beslutninger som angår deres liv og fremtid. God omsorg er en spesielt viktig rettighet for barn. Det langsiktige hovedmålet med prosjektet er å sette i gang tiltak rettet mot førskolelærerstudenter og barnehageansatte som på sikt kan bidra til å ivareta barns rett til omsorg og beskyttelse mot fysisk og psykisk vold og seksuelle overgrep.

Gjennomføring

Prosjektet har vært gjennomført i samarbeid med flere aktører. Dette har gitt mulighet for å belyse temaet fra ulike ståsted og dermed sikret at tiltakene som ble satt i gang var relevante med tanke på langsiktig endring av praksis. Prosjektet har vært gjennomført i tråd med planer for fremdrift og budsjett. Prosjektet har vært ledet i samarbeid med Redd Barna, av seniorforsker Åse Bratterud ved Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge, som er en avdeling ved NTNU Samfunnsforskning AS i Trondheim. Kari Emilsen som er førstelektor ved Dronning Mauds Minne høyskole for førskolelærerutdanning, har hatt den koordinerende ledelsen av prosjektet mot praksisfelt og høyskoler. I prosjektets første fase søkte vi kunnskap om kompetansen blant barnehageansatte i å oppdage omsorgssvikt mot barn og å vite hvordan de skal forholde seg ved mistanke om at barn utsettes for ulike former for svikt i omsorgen. På bakgrunn av kartleggingen utviklet vi målrettede tiltak, for å øke kompetansen blant barnehageansatte og førskolelærerstudenter.

Resultater og videre planer

Det er stort behov for og ønske om økt kompetanse om vold og overgrep blant barnehageansatte. Rundt 75 % opplever at de ikke har tilstrekkelig kompetanse på området. Dette til tross for at majoriteten føler seg sikker på hvilke tegn og signal de skal se etter ved bekymring for om barn utsettes for vold og overgrep. Noen føler de har behov for økt kompetanse om lovverket og andre rammer, men det er forholdet til foreldrene og samtale med foreldrene i forbindelse med bekymring og eventuell melding til barneverntjenesten som de fleste barnehageansatte føler seg utrygge på. Noen er også utrygge på hvordan de skal dokumentere sin bekymring, og når det er riktig å melde en bekymring til barneverntjenesten. Det er "gråsonebekymringer" som gir størst utfordring til personalet. Bekymring der man ser signaler hos enten barnet, foreldrene eller begge uten å avdekke hva det er som ligger bak det som skaper bekymring. DMMH har i regi av prosjektet, satt i gang tiltak på flere måter. Temaet har fått mer plass i undervisningen og studentene selv har delvis vært med å forme

undervisningsopplegg som har økt i omfang i løpet av prosjektperioden. Vi har gjennomført, og initiert aktiviteter knyttet til:

- Informasjon og profilering for å skaffe bevissthet om temaet
- Presentasjoner på fagdager og konferanser
- Publisering av artikler, kronikker og notat
- Innsamling og systematisering av nyttige "verktøy" for barnehagene
- Undervisning og samarbeidstiltak i høgskolene
- Analyse av fagplaner
- Skrevet praksisnære fortellinger om barnehagens håndtering av bekymringer
- Begynt arbeidet med å skrive en matnyttig fagbok
- Planlagt en stor nasjonal sluttkonferanse 3-4 mars 2011.

Mer informasjon om prosjektet og fullversjon av sluttrapporten med diverse vedlegg, er tilgjengelig på www.ntnusamfunnsforskning.no/bus og www.dmmh.no.

Samarbeidsparter i prosjektet

Redd Barna

Redd Barna Norge er en del av internasjonale Redd Barna, som arbeider i over 120 land. FNs barnekonvensjon er grunnlaget for alt Redd Barna arbeid både ute og hjemme. Redd Barna har arbeidet for å stryke rettighetene for barn i Norge siden 1946.

Redd Barnas Norgesprogram arbeider med å overvåke at barns rettigheter blir oppfylt i Norge, og synliggjøre barn som befinner seg i en sårbar og utsatt situasjon. Det er norske myndigheter som har ansvar for at alle barn i Norge får oppfylt sine rettigheter. I Norge prioriterer Redd Barna de mest utsatte barna og de som opplever alvorlige rettighetsbrudd. Organisasjonen dokumenterer barnas situasjon, innhenter kunnskap og driver politisk påvirkningsarbeid for å rette opp svakheter i norske systemer som skal hjelpe barn. Vi arbeider gjennom en rekke prosjekter, i faglige og politiske nettverk og driver informasjons- og kampanjearbeid.

Redd Barnas medlemmer rundt om i landet er viktige medspillere i arbeidet vårt for barns rettigheter i Norge, og ikke minst samarbeider vi med barn. Vi har fem regionkontorer, i Tromsø, Bergen, Trondheim, Oslo og Kristiansand.

BUS Midt-Norge

Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge (BUS) er en avdeling ved NTNU Samfunnsforskning. Utviklingssenterets mål er å utføre og formidle kvalifisert og handlings-relevant forsknings- og utviklingsarbeid innenfor barnevernets sentrale områder og praksisfelt. Senterets utviklingsarbeid skal sette barns interesser i sentrum. Virksomheten er primært rettet mot fylkene Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Utviklingssenteret er lokalisert på Dragvoll i Trondheim. BUS sin virksomhet omfatter:

- forskning og utviklingsarbeid
- metodeutvikling
- veiledning og konsultasjon
- formidling og informasjonsarbeid
- kontakt med nasjonale og internasjonale forsknings- og fagmiljø
- konsulentoppdrag.

DMMH

Dronning Mauds Minne (DMMH) er en høyskole som utdanner førskolelærere. Det er for tiden nesten 1000 studenter og 110 ansatte, hvorav 80 er i forsker- og undervisningsstillinger. Utdanningen spenner over en stor variasjon av tema og perspektiver fra bachelor- til masternivå. DMMH har masterprogram i førskolepedagogikk, og i fagdidaktikk i estetiske fag. Masterstudiene er et samarbeid mellom NTNU, DMMH, HiST og HiNT. Master i spesialpedagogikk tilbys i samarbeid med Institutt for pedagogikk, ved NTNU.

DMMH har et utstrakt samarbeid med kommuner og barnehager i hele Midt-Norge. Det tilbys både grunn-, etter- og videreutdanning. DMMH sin oppdragsenhet, Senter for FEI (forskning, etterutdanning og informasjon) arrangerer kurs og konferanser.

Kapittel 1 Prosjektets bakgrunn og mål

Barnehagen har stor samfunnsmessig betydning som forebyggende arena for små barn. Barnehagen er den eneste oppvekstarenaen som møter både barn og foreldre daglig. Dette gir barnehagen en unik mulighet til både å oppdage og følge opp barn som trenger ekstra beskyttelse. Barnehagen har både en juridisk og moralsk forpliktelse til å yte sitt for barns beste. Gjennom prosjektet ønsket vi å kartlegge hva barnehageansatte har behov for av økt kompetanse om vold og overgrep mot små barn. På bakgrunn av kartleggingen har vi gjennomført målrettede tiltak for å øke kompetansen blant barnehageansatte og førskolelærerstudenter.

1.1 Barnehagens ansvar for barns beste

Hovedtema for dette prosjektet er barns rett til beskyttelse og barnehageansatte sin rolle i å beskytte barn mot vold og overgrep. Redd Barnas hovedmål er å styrke gjennomføring og overvåkning av FNs konvensjon om barnets rettigheter (Barnekonvensjonen). Barn har grunnleggende behov og rettigheter uansett hvilken situasjon de befinner seg i. De har rett til en livssituasjon som bidrar til å forebygge skade på helse og utvikling, de har rett til god omsorg, samt medvirkning i beslutninger som angår deres liv og fremtid. God omsorg er en spesielt viktig rettighet for barn. Både FNs konvensjon om barns rettigheter (1989, artikkel 19), Lov om barn og foreldre (1981, endret 2006 § 30-3 og 48) og Lov om barneverntjenester (1992, § 1-1) uttrykker eksplisitt at barn har rett til god omsorg og gode oppvekstvilkår, og at de ikke må utsettes for vold eller bli behandlet slik at deres fysiske eller psykiske helse skades eller settes i fare. Straffeloven er også skjerpet med hensyn til forsett om å begå seksuelle overgrep mot barn (Lov om endringer i straffeloven 1902 mv (straffebed om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv). Redd Barna arbeider for å innfri barns rett til beskyttelse mot fysisk vold, psykisk mishandling og seksuelle overgrep. Skadevirkninger av vold og overgrep kan være omfattende, derfor er det avgjørende å komme inn med hjelp tidlig til utsatte barn og deres familier.

Alle som arbeider med barn har plikt til å melde fra til barnverntjenesten dersom de er bekymret for om et barn utsettes for, eller står i alvorlig fare for å utsettes for vold, seksuelle overgrep eller andre alvorlige krenkelser. Temaet berører mange barn i barnehagen og alle voksne som arbeider der. Barneverntjenesten har som sin hovedoppgave å ta vare på de mest utsatte barna. Den skal beskytte barn mot omsorgssvikt og motvirke at barn lider fysisk og psykisk overlast. Men for at barneverntjenesten skal bli klar over hvilke barn som trenger hjelp må noen si ifra! Barnehage og skole burde ha en sentral rolle i arbeidet med å beskytte barn.

Barns rett til beskyttelse, medbestemmelse og innflytelse i eget liv er ivaretatt i flere lovverk. Alle avgjørelser som tas på barnets vegne eller som får konsekvenser for barn, skal først og fremst ta hensyn til hva som er barnets beste. Vi ser dette utdypet spesielt i Barnekonvensjonens artikkel 19; "Barn har rett på beskyttelse, mot alle former for fysisk eller mental vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelser, mishandling eller utnyttning - herunder seksuelt misbruk" og i artikkel 3; "Alle handlinger som vedrører barn og som foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal først og fremst ta hensyn til hva som gavner barnet best". Tilsvarende formuleringer finner vi i Lov om barneverntjenester.

I Lov om barnehager § 22 omhandles barnehagenes opplysningsplikt til barneverntjenesten. Der står det også at "Barnehagepersonalet skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side". Det er spesifisert at opplysningsplikten gjelder når det er grunn til å tro at barnet mishandles, utsettes for alvorlig omsorgssvikt eller har vedvarende atferdsvansker.

I Rammeplan for barnehager (2006) står det at barnehagen og barnevernet er to av flere aktører som bidrar til å skape trygge oppvekstvilkår for små barn, og der omtales barnehagens spesielle ansvar for å oppfylle opplysningsplikten. "For at barn i alvorlige situasjoner skal bli sett av barnevernet og få den hjelp de har behov for, er det svært viktig at de ansatte i barnehagene oppfyller opplysningsplikten når den inntreffer". Det står også i rammeplanen at barnehageansatte har et særlig ansvar for at barn som opplever omsorgssvikt i hjemmet, kan få oppleve trygghet og stabilitet i barnehagen. Det er også utdypet behov for samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten. "Det er viktig med et godt samarbeid mellom barnevernet og barnehagen både der barnehageplass er benyttet som et tiltak etter barnevernloven, og i andre tilfeller der barnevernet har behov for bistand fra barnehagen i forhold til et konkret barn." Det er også lagt vekt på at foreldrene må gjøres kjent med barnehageansattes generell taushetsplikt, men spesiell opplysningsplikt i forhold til barneverntjenesten.

Av alle barn i alderen 1-5 år hadde 88,5 % plass i barnehage ved utgangen av 2009 (SSB.no/barnevern). Barnehagen møter nesten alle barn i Norge, også de som utsettes for vold, overgrep og alvorlig omsorgssvikt. I 2009 var det i alt 3.679 barn under 6 år som fikk hjelp fra barnevernet for første gang. Det var derimot 8.728 barn under 6 år som ble undersøkt av barneverntjenesten med tanke på å sette i gang tiltak. Alle ansatte i barnehager er i barnehageloven § 22 pålagt opplysningsplikt uten hinder av taushetsplikt overfor barnevernet, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt (Rammeplan for barnehager, kapittel 5). For at barn i alvorlige situasjoner skal bli sett av barnevernet og få den hjelp de har behov for, er det svært viktig at de ansatte i barnehagene oppfyller opplysningsplikten når den inntreffer.

I alt 308 bekymringer som ble meldt fra barnehagene om barn under 6 år, ble fulgt opp med en videre undersøkelse av barneverntjenesten (SSB.no/barnevern). Med tanke på barnehagens viktige rolle i familiers liv og betydningen av tidlig intervensjon, så utgjør dette en svært liten andel. De første leveårene er svært viktige for senere utvikling. Det er bred enighet om at tidlig intervensjon og gode og målrettede tiltak nytter. Forskning viser at utsatte barn som får hjelp på et tidlig tidspunkt, har bedre forutsetninger for å klare seg godt senere i livet (Kristofersen og Clausen 2008).

Barnehagen og barnevernet er to av flere aktører som bidrar til å skape trygge oppvekstvilkår for små barn. Barnehagen og barneverntjenesten har plikt til å samarbeide. Barn trenger voksne som trekker i samme retning til barnets beste på kort og lang sikt, og ingen har bruk for kommunale tjenester som ikke samarbeider om hvordan barna skal få rett hjelp til rett tid. Veilederen *"Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten"* skal bidra til å heve kompetansen i både barnehagesektoren og barneverntjenesten på dette feltet og øke nysgjerrigheten på mulighetene som ligger i et godt samarbeid (BLD 2009). Veilederen omhandler barnehagens plikt til å gi opplysninger ved alvorlig bekymring for et barn, barneverntjenestens plikt til å gi tilbakemelding når barnehagen har meldt bekymring og om samarbeid og kommunikasjon mellom barneverntjeneste, barnehage, og foreldre. I Rammeplan for barnehager er samarbeid mellom barnehage og barnevern nevnt slik:

Det bør etableres et generelt og systematisk samarbeid mellom barnehage og barnevern. Den enkelte kommune må finne hensiktsmessige løsninger på hvordan barnehage og barnevern skal samarbeide. Et samarbeid basert på jevn og formalisert kontakt, på felles mål i forhold til barnet og på kunnskap om hverandres arbeidsoppgaver og arbeidsform bør tilstrebes (Rammeplan for barnehager, Kunnskapsdepartementet 2006:54).

NOVA har i sin kartlegging *Å sende en bekymringsmelding – eller la det være?*, påpekt dilemmaene barnehagen står ovenfor, ved vurderinger om barnehagen skal melde sin bekymring til barneverntjenesten eller ikke. *"Når det ikke foreligger entydige indikasjoner som utløser meldeplikten, er det vanskelig å vurdere når barn er utsatt for omsorgssvikt, vold eller overgrep"* og usikkerhet rundt hvorvidt bekymringen skal meldes til barneverntjenesten (Backe-Hansen 2009:11). Barneverntjenesten kan gi veiledning til barnehager som trenger støtte til å avklare om et forhold dekkes av meldeplikten.

Barnehagen har en sentral rolle i å forebygge problemer og bidra til motstandsdyktighet hos barn. Barnehagens fungering kan bidra til å gi barn gode eller dårlige utviklingsmuligheter. Emosjonell og sosial utvikling i førskolealder er av stor betydning for barnets videre mentale helse og for læring og tilpasning i skolen (Raver og Knitzer, 2002).

Barnehagens verdigrunnlag er svært viktig i alt arbeid i barnehagen, også i arbeidet med å beskytte barn og ivareta enkeltfamilier og foreldre. Grunnholdninger blant personalet er

med på å styre praksisen i barnehagene. Yrkesetikk inngår i faglig forankrede og handlingsorienterte møter mellom mennesker (Christoffersen 2005). Det handler om å ta de riktige valgene, og at disse valgene er basert på faglig kompetanse. De riktige valgene handler til syvende og sist om hva som er barnets beste. Barnehageansatte har daglig kontakt med barn og familier, derfor har barnehagen en sentral rolle i forebyggende arbeid. Det gir barnehagen en viktig posisjon både i forhold til å kunne oppdage at barn er utsatt for omsorgssvikt og vold i nære relasjoner, og i forhold til å kunne følge opp og støtte barna i etterkant. Men hva skjer med bekymringer for barna som går i barnehagen? Hvordan bidrar barnehageansatte til å ivareta barns rett til beskyttelse?

1.2 Sentrale mål og målgrupper for prosjektet

Det langsiktige hovedmålet med prosjektet er å sette i gang tiltak rettet mot førskolelærerstudenter og barnehageansatte som på sikt kan bidra til å ivareta barns rett til omsorg og beskyttelse mot fysisk og psykisk vold, og seksuelle overgrep. I prosjektets første fase søkte vi kunnskap om kompetansen blant barnehageansatte i å oppdage omsorgssvikt mot barn og å vite hvordan de skal forholde seg ved mistanke om at barn utsettes for ulike former for svikt i omsorgen. Vi ønsket å kartlegge hva barnehageansatte har behov for av økt kompetanse, spesielt om vold og overgrep mot små barn. For å få nok kunnskap om hva barnehageansatte trenger av ytterligere kunnskap, var det behov for å kartlegge hva de barnehageansatte selv mener er relevant kompetanse om barns rett til beskyttelse mot overgrep i sitt daglige arbeid med små barn. Hvilke kunnskapsområder er det behov for å videreutvikle? Hvilke tiltak er best egnet, for å videreutvikle disse kunnskapsområdene? På bakgrunn av kartleggingen utviklet vi målrettede tiltak, for å øke kompetansen blant barnehageansatte og førskolelærerstudenter.

Prosjektets målgrupper

Den primære målgruppen for prosjektet er førskolebarn som utsettes for eller er i risiko for å utsettes for vold, overgrep eller annen omsorgssvikt. Barnehageansatte innehar kunnskap om hvert enkelt barn og familie, som kan bidra til å kunne avdekke overgrep mot barn tidlig, slik at tiltak kan igangsettes og fysiske og psykiske skader hos barnet forebygges. Derfor er barnehageansatte en målgruppe i seg selv. Vi er også opptatt av at økt kunnskap om forebygging av vold og overgrep kommer inn i førskolelærerutdanningen; både grunnutdanning, etter- og videreutdanning, og disse studentene er derfor prosjektets tredje målgruppe. Vi er også opptatt av at resultater fra prosjektet skal formidles til ansatte i barnevernet.

Strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (BFD 2005-2009) slår fast at "undervisningen om fysiske og seksuelle overgrep i aktuelle grunnutdanninger er begrenset. Det bør derfor stimuleres til at det blir et større fokus på slike temaer i profesjonenes grunnutdanninger", f.eks førskolelærerutdanningen. Det er også viktig å fokusere på disse temaene i

videre- og etterutdanning og i veiledningstilbud for aktuelle yrkesgrupper. Vi håper arbeidet med dette prosjektet har bidratt til det.

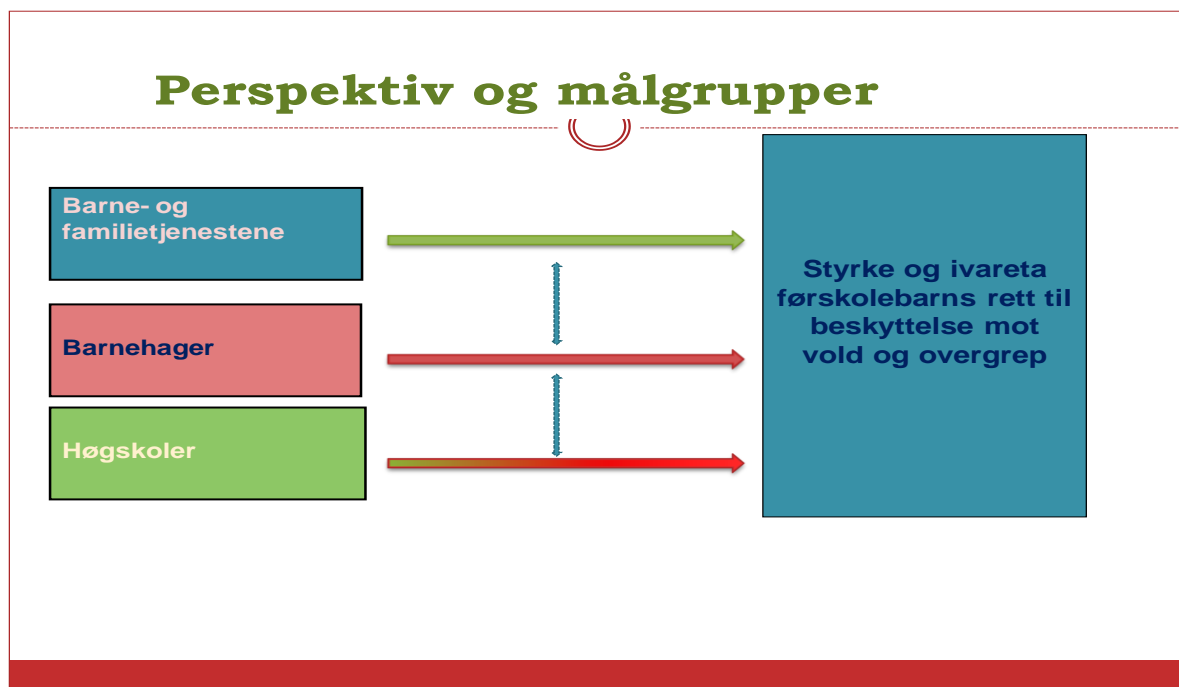
Kunnskapsmål, tiltaksutvikling og endring av praksis

Økt oppmerksomhet i befolkningen generelt om omsorgssvikt og overgrep mot barn kan bidra til å hindre overgrep. For barn som utsettes for grov svikt i omsorgen, er det avgjørende at barnehageansatte har kunnskap og kompetanse nok, til å se hva som skjer og evner å sette i gang prosesser slik at barnet kan få hjelp. Hovedmålet med prosjektet har vært å bidra til å styrke førskolebarns rett til beskyttelse mot vold, overgrep og annen omsorgssvikt. Det har vi gjort ved å skaffe til veie ny kunnskap og sette i gang nye tiltak slik at det både på kort og lang sikt vil bidra til endring av praksis i barnehager, i hvordan barnehager og barnevern samarbeider og i høgskolene som utdanner framtidige førskolelærere og barnevernere.

Sentrale mål og spørsmål i prosjektet har vært følgende:

- Hvordan jobber barnehagene for å beskytte barn mot vold og overgrep?
- Hva gjør barnehageansatte når de er bekymret for et barns omsorgssituasjon?
- Hvorfor er det så få meldinger fra barnehagene til barneverntjenesten?
- Hvordan sikre at barnehagene får nok kunnskap og kompetanse til å se og trygghet til å handle?
- Hvordan jobber høgskolene for å forberede studentene ifht slikt arbeid?
- Hva kan og bør barnehagene gjøre når de er bekymret for et barn?

Ved å kartlegge ansattes arbeid ved bekymring for barn i alle barnehager i Midt-Norge, ved å intervju grupper av ansatte om prosesser de gjennomgår ved bekymring for barn og ved å reise rundt å holde foredrag og snakke med barnehageansatte har vi fått innspill til gode og relevante svar som formidles i denne rapporten.

Vi forventer at prosjektet skal resultere i økt kompetanse om overgrep og vold mot barn som skal komme utsatte førskolebarn direkte til nytte. Dette er en kompetanse som skal implementeres på alle nivåer (barnehage og grunn- og videreutdanning for førskolelærere) på en slik måte at den har varig forebyggende verdi for vold- og overgrepsutsatte barn også etter endt prosjektperiode. I prosjektets andre fase drev vi med planlegging og igangsetting av ulike kompetansehevende tiltak, rettet inn mot målgruppene for prosjektet. Noen av tiltakene som er initiert via prosjektet vil pågå også etter at prosjektet avsluttes.

1.3 Framdrift og budsjett

Vi har hatt 7 milepæler i prosjektperioden og vi har holdt oss til den opprinnelige fremdriftsplanen. Ved å operasjonalisere hver milepæl inn i avgrensede aktiviteter - måned for måned, har vi klart å følge en god fremdrift og stort sett gjennomført det vi hadde planlagt. Vi har fulgt framdriftsplanen i gjennomføringen av prosjektet og gjennomført alle syv punktene i planen. Det er ingen store avvik. Vi vil gjennomføre sluttkonferansen 3.- 4. mars 2011. Program for konferansen ligger i vedlegget. Redd Barna er en viktig bidragsyter også i sluttkonferansen, og vil bidra både med foredrag og økonomisk støtte til konferansen. Fylkesmenne- ne i Nord- og Sør-Trøndelag støtter også konferansen økonomisk. Det gjør at konferanseavgiften blir lav og flere kan delta.

	Januar- Desember 2008	Januar - Juli 2009	August - Desember 2009	Januar- Juli 2010	August - Desember 2010
1. Tilrettelegge Tilpasse, justere og konkretisere prosjektet Referansegruppemøter Rekruttere barnehager til videre deltakelse	X		X		
2. Utvikle spørreskjema til barnehagene Gjennomføre 3-5 pilotintervju med barnehageansatte for å få et godt grunnlag for innholdet i spørreskjemaet	X				
3. Gjennomføre kartlegging av barnehageansatte Spørreskjema til barnehager i Midt-Norge	X				
4. Bearbeide og systematisere data fra kartleggingen	X	X			
5. Delrapportering fra kartleggingen I forhold til presiserte tiltaksmål		X			
6. Utvikle og prøve ut tiltak i samarbeid med noen barnehager og førskolelærerstudenter Samlinger, fokusgrupper			X	X	
7. Hovedrapportering, infospredning, sluttkonferanse Implementering i barnehager og utdannings- institusjoner for førskolelærere				X	X

Det er heller ingen avvik i fht. budsjett. Totalt samlet egenandel for hele perioden var på kr. 480.000, og samlet beløp bevilget fra Extrastiftelsen Helse- og rehabilitering, på kr.1.725.000 for hele 3-årsperioden. Redd Barna anser dette for å være et særlig viktig prosjekt og har derfor bidratt med en egenandel på kr. 30.000 hvert år.

Kapittel 2 Gjennomføringen av prosjektet

Prosjektet har vært gjennomført i samarbeid med flere aktører. Det har gitt mulighet for å belyse temaet fra ulike ståsteder og dermed sikret at tiltakene som ble satt i gang var relevante, med tanke på langsiktig endring av praksis. Prosjektet har vært gjennomført i tråd med planer for fremdrift og budsjett.

2.1 Organisering av prosjektet

Prosjektet har vært et samarbeid mellom Redd Barna, Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge (BUS) ved NTNU Samfunnsforskning og Dronning Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning (DMMH) i Trondheim. Prosjektet har vært ledet av seniorforsker Åse Bratterud ved BUS Midt-Norge, som er en avdeling ved NTNU Samfunnsforskning i Trondheim. Kari Emilsen som er førstelektor ved DMMH, har hatt den koordinerende ledelsen av prosjektet mot praksisfelt og høgskoler.

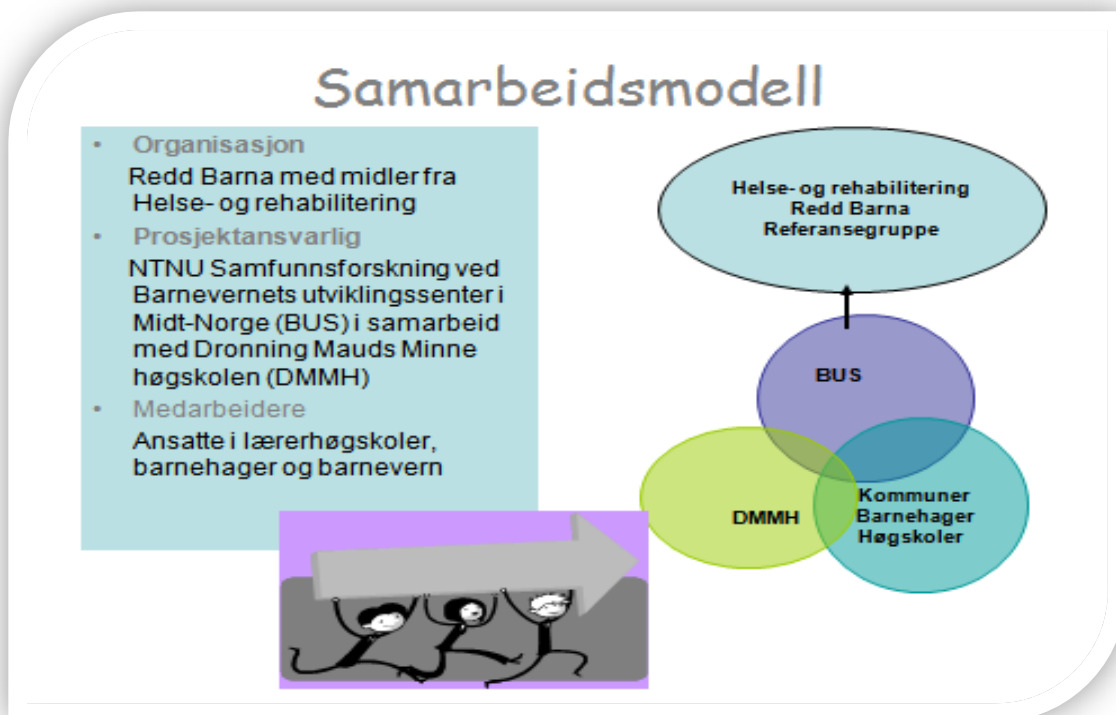
Elisabeth Walsøe Lehn har vært en viktig bidragsyter i prosjektet. Hun har skrevet en masteroppgave i spesialpedagogikk innenfor rammene av prosjektet. Den har fått tittel "Dårlig magefølelse: Grunnlag for bekymringsmelding. Sentrale mønster i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer". Hovedveileder for Elisabeth har vært Berit Groven ved DMMH og prosjektleder Åse Bratterud har vært biveileder.

Bodil Mørland ved DMMH har spesielt hatt ansvar for tiltaksutvikling i høgskolesektoren. Hun har bidratt med å undersøke høgskolenes praksis og sette i gang tiltak i førskolelærer- og barnevernpedagogutdanningen. Hennes innsats har bidratt til gjennomføring, videreføring og formalisering av samarbeidstiltak mellom framtidige førskolelærere og barnevernpedagoger.

Prosjektet har hatt en aktiv referansegruppe bestående av ansatte i barnehager, barneverntjenester og høgskoler i Midt-Norge. Vi har hatt i gjennomsnitt 3 møter hvert år i tillegg til kontakt og utveksling av informasjon pr e-post og telefon.

Prosjektet har vært inndelt i to hovedfaser;

1. Kartlegging av barnehageansattes arbeid med bekymring for barn.
2. Kompetansehevende tiltak på bakgrunn av resultater fra kartleggingen.

2.2 Kartlegging av barnehageansatte

Vi har intervjuet fokusgrupper av barnehageansatte og gjennomført en elektronisk spørreundersøkelse blant barnehageansatte i Midt-Norge. I tillegg har Bodil Mørland ved DMMH gjennom analyse av nasjonale rammeplaner, lokale fagplaner og kvalitative intervjuer med høgskoleansatte, sett på hvordan det arbeides i høgskolene for å forberede vordende barnevernpedagoger, førskolelærere og helsesøstre til å samarbeide på tvers for barns beste. I alt har vi gjennomført syv gruppeintervjuer med ansatte i barnehager; tre gruppeintervjuer som bakgrunn for det elektroniske spørreskjemaet og fire gruppeintervjuer som inngår i masteroppgaven til Elisabeth Walsøe Lehn (2009); "Dårlig magefølelse: grunnlag for bekymringsmelding?".

Elektronisk spørreskjema ble sendt til 675 barnehager i Midt-Norge og vi fikk svar fra 409 barnehager. Dette gir en svarprosent på 61. Men i alt har 676 barnehageansatte fordelt på de 409 barnehagene svart på spørsmålene i det elektroniske skjemaet som ble sendt ut ved hjelp av QuestBack. Av de som har besvart skjemaet har i alt 76 % førskolelærerutdanning, de andre ansatte har fagbrev som barne- og ungdomsarbeidere (7 %), er barnevernpedagoger (1 %), har annen utdanning (8 %), eller er ufaglærte assistenter (8 %).

I tillegg til de ansattes erfaringer ønsket vi også å få kunnskap om hva barnehageansatte trenger av økt kompetanse for å kunne bidra til at volds- og overgrepssatte barn sikres relevant og god omsorg, og oppfølging. Derfor besto det elektroniske spørreskjemaet av spørsmål delt inn i følgende hovedtema:

- Barnehageansattes erfaring med bekymringssaker.
- Barnehagens rutiner ved bekymringssaker.
- Barnehageansattes oppfatning om samarbeid med barneverntjenesten.
- Barnehageansatte sin vurdering av egen kompetanse om vold og overgrep mot barn.
- Barnehageansattes vurdering av hvorfor barnehager unnlater å melde bekymring til barneverntjenesten.

2.3 Kompetansehevende tiltak

Med bakgrunn i en analyse av svarene fra den elektroniske spørreundersøkelsen ville vi sette i gang tiltak for å utvikle kompetansen om vold, overgrep og annen omsorgssvikt mot barn. Forslagene til tiltak var i utgangspunktet mange:

- Sette i gang og evaluere utviklingsarbeid i noen pilotbarnehager i Trondheim og omegn. Her kan man tilby barnehagene et samarbeid hvor man i felleskap finner ønsket fordypningsemne innenfor tema omsorgsvikt, og tilby veiledning. Man kan til slutt ha erfaringsdeling fra de ulike "små" prosjektene.
- Utvikle temahefter/veiledningshefter til bruk i undervisning av førskolelærerstudenter og barnehageansatte.
- Utvikle kunnskapspakker for bruk i barnehagen og førskolelærerutdanningen.
- Utvikle og gjennomføre kurs for barnehageansatte med fokus på relevante temaer innenfor feltet i samarbeid med DMMH ved Senter for Forskning, etterutdanning og informasjon.
- Nettverksbygging. Sette i gang og støtte nettverk som har fokus på tema og som på jevnlig samlinger setter overgrep og omsorgsvikt på dagsordenen, og deler erfaringer.
- Ta i bruk et allerede etablert godt samarbeid i praksisopplæringen og referansebarnehager for å ta opp temaet som en del av praksisopplæringen.
- I prosjektets avslutning kan det være aktuelt å ha en gjennomgang av fagplaner ved utdanningene, med fokus på vektlegging og litteraturbruk omkring temaet.

Forslagene til tiltak rettet seg mot ulike målgrupper – både studenter og ansatte i førskole- og barnevernpedagogutdanningen og ansatte i barnehager og barneverntjenester i Midt-Norge.

Vi har hatt et tett og nært samarbeid med Redd Barna lokalt i Midt-Norge regionen og sentralt. Vi har deltatt på ulike arrangement og kampanjer i regi av Redd Barna (Sinna Mann turnéen, Vennligst forstyrr, Rødnesedagen 2009) og bidratt til gjensidig profilering av ulike

prosjekt og kampanjer gjennom våre nettverk inn mot barnehager, barneverntjenester og høgskoler i Midt-Norge.

Vi har også bidratt med spredning av informasjon om prosjektet til kommuner, fylkesmenn, og KS i regionen.

2.4 Noen tiltak er fortsatt på vei

I hovedsak er alle målene nådd og mange tiltak er både gjennomført og initiert innenfor rammene av prosjektet. Det er kun ett tiltak som vi i prosjektgruppa foreslo som ikke ble gjennomført i den form vi hadde tenkt og mange av tiltakene fortsetter også mot sitt mål etter endt prosjektperiode.

Vi har ikke satt i gang og evaluert utviklingsarbeid i noen pilotbarnehager, men vi har vært tilgjengelige med kurs og veiledning for barnehager som hadde behov for økt kompetanse. Det var ikke så enkelt å sette i gang et utviklingsarbeid i enkelte barnehager, som skulle handle om hvordan de skulle bli flinkere til å se barn som ikke har en god omsorgssituasjon, og vite hvordan de skulle håndtere den bekymringen. Det er en vanskelig problematikk som krever mye vurdering med tanke på taushetsplikt og etiske prinsipper med en gang det er snakk om enkeltbarn. Vi valgte å fokusere på å nå mange, i stedet for å konsentrere oss om pilotbarnehager. Så vi håper at vi ved å tilby kurs og deltakelse på fagkonferanser, fag- og nettverksdager, sette i gang samarbeid mellom ansatte og studenter i førskolelærer- og barnevernpedagogutdanningene, utvikle nyttig verktøy og materiell til barnehagene og skrive fagbok som er full av praksisnære historier, har bidratt til å styrke barnehagenes kompetanse på området.

Kapittel 3 Hva er oppnådd i prosjektperioden?

Gjennom prosjektet har vi fått ny kunnskap om hvordan barnehager forholder seg til bekymringer for et barns omsorgssituasjon og hvilke utfordringer de står overfor. På bakgrunn av denne kunnskapen har vi utviklet ulike kompetansehevende tiltak. Vi har arbeidet med både kunnskapsmål, tiltaksutvikling og endring av praksis.

3.1 Kunnskap om hva barnehagene er bekymret for

Gjennom elektroniske spørreskjema til ansatte i barnehager i Midt-Norge har vi fått ny kunnskap om hva barnehagene faktisk er bekymret for når det gjelder barns omsorgssituasjon. Det er mange som har vært bekymret for et barn og det er ulike tema de ansatte er bekymret for. Over 60 % av de ansatte har erfart å være alvorlig bekymret for et barns omsorgssituasjon. Denne bekymringen omfatter alle typer vold, men minst i forhold til seksuell vold og kjønnslemlestelse. Bekymringen er for flest barnehageansatte knyttet til om foreldrene har psykiske lidelser.

- Over 60 % har erfart å være alvorlig bekymret for et barns omsorgssituasjon
- 63 % har vært bekymret for at barn i barnehagen hadde foreldre med psykiske lidelser
- 48 % bekymret for om et barn er vitne til vold
- 41 % bekymret for om et barn utsettes for fysisk vold
- 44 % av barnehageansatte i Midt-Norge har vært bekymret for om barn i barnehagen utsettes for psykisk vold
- 25 % har vært bekymret for om barn i barnehagen utsettes for seksuelle overgrep

- Det er 3,5 % som har vært bekymret for om et barn har vært eller står i fare for å utsettes for kjønnslemlestelse

Det er flere ulike signal som vekker de ansattes bekymring for et barn. Elisabeth Walsø Lehn (2009) har identifisert fem ulike typer signal:

- Avvik fra normalutvikling
- Atferdsendring
- Uklar tilknytning
- Manglende tilfredsstillelse av primære behov
- Synlige fysiske tegn på vold eller seksuelle overgrep

Førskolelærere er godt skolert med hensyn til å oppdage barn som avviker fra normal utvikling på områder som språk, motorikk, lek og sosial samhandling. De er også godt vant med å registrere eventuelle atferdsavvik – enten det dreier seg om utagerende eller mer innadventd atferd. En barnehagestyrer sa det slik: *“Barnehagene er gode til å se og tolke hvordan barna har det – det er ikke der skoen trykker”*.

Det kan også være forhold ved foreldrene som vekker de ansattes bekymring for barnet. Lehn (2009) sine informanter mener at det er foreldrenes oppførsel som avgjør hvor bekymret de blir for barnet. Informantene mener at de får god kunnskap om både barnet og foreldrene ved daglig kontakt og den erfaringen og kunnskapen de har om hvordan foreldrene ivaretar sine foreldrefunksjoner er avgjørende for om ansatte blir bekymret eller ikke. Informantene fremhever noen forhold ved foreldrene som vekker bekymring for barnet deres:

- Kommunikasjonsproblemer mellom foreldre og ansatte
- Foreldrenes dårlige samspill med barnet
- Psykiske lidelser hos foreldrene
- Rusproblemer hos foreldrene

3.2 Kunnskap om hvordan barnehagene forholder seg ved bekymring

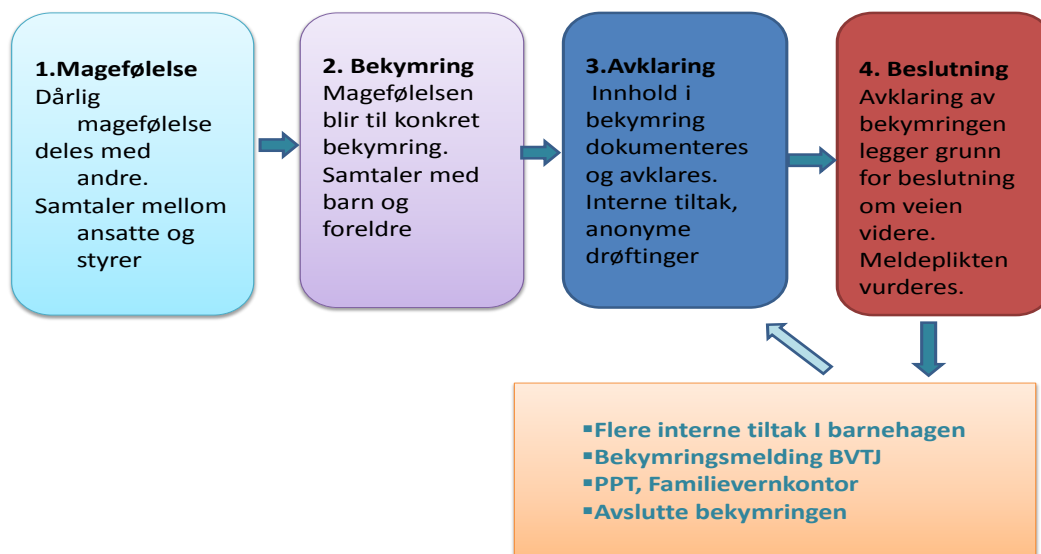
De ansatte i barnehagene vet hvem de skal kontakte ved bekymring for et barn, de er kjent med barnehagens rutiner, og over 60 % av barnehagene har skriftlige rutiner i forbindelse med bekymringsaker. Rundt 65 % har opplevd å være usikker på om en bekymring bør meldes til barneverntjenesten. Dette begrunnes med usikkerhet rundt alvorlighetsgrad og dokumentasjon. Over 80 % av de barnehageansatte ønsker økt samarbeid med barneverntjenesten og en stor andel ønsker mer informasjon fra barneverntjenesten om hvordan det går med en sak som er meldt. De fleste ønsker økt kompetanse om vold og overgrep mot barn,

og spesielt føler de barnehageansatte seg usikre i forhold til samtaler med foreldrene om bekymring for barnet deres.

- Over 60 % har skriftlige rutiner i forbindelse med bekymringssaker
- 65 % har opplevd å være usikker på om en bekymring bør meldes til barneverntjenesten (alvorlighetsgrad og dokumentasjon).

Proessen mange opplever ved en bekymring for et barn i barnehagen er unik fra gang til gang og avhengig av type bekymring. Samtidig kan man finne noen mønstre i slike saker. Forskning viser at mange ansatte i barnehager rapporterer om de samme opplevelsene og de samme tingene som sentrale i slike saker. Elisabeth Walsø Lehn (2009) har innenfor rammene av prosjektet studert og beskrevet noen mønstre i slike typer saker. Hun har systematisert, tolket resultatene og trukket noen slutninger, om hva som er sentralt i prosessen fra magesfølelse til bekymring. Hun deler prosessen inn i fire hovedfaser; magesfølelse, bekymring, avklaring og beslutning.

Typiske faser i barnehagens arbeid med bekymring for et barn

De ansatte i barnehagen opplever ofte å være urolige for et barn. Det starter med en ubehagelig følelse av at noe ikke stemmer. Denne følelsen deles med andre og dersom flere føler det samme utvikles denne negative magesfølelsen seg til en konkret bekymring. Bekymringen drøftes med barn og foreldre, hvis det ikke er snakk om en akutt bekymring for alvorlig vold og overgrep, da tar styrer umiddelbart kontakt med barneverntjenesten, eller andre hjelpeinstanser i kommunen. De fleste bekymringene er av mer uklar art – gråsonebekymringer (Lehn 2009). I disse mer utydelige sakene arbeider barnehageansatte med å avklare bekymringen sin ved å dokumentere og sette i gang interne tiltak, eventuelt ha anonyme drøftinger med barneverntjenesten og helsestasjonen. Etter en stund tas en beslutning om hva som

skal skje videre. Noen ganger avsluttes bekymringen, noen ganger forsetter man med flere interne tiltak i barnehagen; f.eks. samspilltrening og samtaler med foreldrene, eller man søker ekstern hjelp hos PPT eller barneverntjeneste.

Lehn (2009) fant at barnehageansatte velger å sette i gang med tiltak som:

- Kartlegging og observasjoner av barnet
- Tilknytning og samspilltrening med barnet
- Kompenserende tiltak rundt barn og familie
- Samarbeid med andre instanser
- Foreldresamarbeid med samtaler og veiledning.

Hvordan prosessen fra en negativ magefølelse oppstår til en beslutning tas, avhenger mye av styrerens kompetanse og ikke minst erfaring med slike bekymringssaker. Hvis styreren stoler på egen kompetanse og er klar og tydelig kan denne prosessen gå raskt. Om styreren er nølende og avventende kan prosessen mot en beslutning om veien videre, ta lang tid. En barnehageansatt formulerte hvordan erfaring og kompetanse virker inn på prosessen, slik:

“Det er en slags sensitivitet du får etter å ha jobbet i mange år, men det er ikke bare magefølelse, men kunnskap om barn i like stor grad som magefølelse etter hvert. Vi kjenner igjen symptomer og signaler og identifiserer det raskere enn de første gangene vi fikk dårlig magefølelse. Dess mer erfaring, dess lettere ser jeg” (Lehn 2009:27).

Hvis barnehagen i utgangspunktet har et nært og godt samarbeid med barneverntjenesten er det lettere for barnehagen å henvende seg dit enn om de har opplevd dårlig samarbeid. Det er spesielt vanskelig for barnehageansatte i små kommuner der alle er godt kjent med hverandre, og beslutte å sende en bekymringsmelding til barneverntjenesten. Det kan oppstå en del vanskelige valg og dilemma for de barnehageansatte i forhold til ansvaret om å ivareta barnets beste. En barnehagestyrer uttalte det slik:

“Veldig kinkig, du blir presset. Det kommer veldig akutt, det er små forhold, du møter dem på butikken, du kan bli pressa av naboer eller at mora mi kjenner de involverte, og det er jo lett å la seg forstyrre- du blir pressa altså. Det er jo ikke bestandig at du klarer å tenke barnets beste, du må jo ta kjappe avgjørelser som får store konsekvenser for mange” (Lehn 2009:42).

Ansatte i barnehager på små steder kan oppleve andre utfordringer enn de som arbeider i byer. Det kan være vanskelig å forholde seg riktig til taushetsplikt og anonymitet, det er et lite fagmiljø og bekymringene kan gi store personlige belastninger (Lehn 2009). Men i byer finnes det også tette nærmiljø som vanskeliggjør en bekymringsmelding, spesielt hvis man selv bor i barnehagens nærmiljø. En styrer i Trondheim sa det slik: *“Å være styrer i nærmiljøet sitt kan være vanskelig. Det kan være vanskelig jo tettere innpå foreldre man er geografisk. Det kan jo være slik at man har kollegaer som er mødre i barnehagen og at de sliter hjemme”.*

3.3 Samarbeid mellom barnehage og barneverntjenesten

Det var over 80 % av de barnehageansatte som deltok i den elektroniske kartleggingen som ønsket økt samarbeid med barneverntjenesten. De har behov for mer informasjon om hvordan det går med et barn de har meldt sin bekymring for, og ønsket at barneverntjenesten skal bruke barnehagene mer aktivt. Barnehageansatte er også bekymret for at samarbeidet mellom barnehagen og barneverntjenesten ikke er god nok, og at dette kan gå utover de barna som trenger hjelp. Ansatte ser når noe ikke stemmer med et barn, og kanskje det er nok? En styrer vi intervjuet presiserte at førskolelærerne har mye kunnskap: *“men det er behov for mer, vi ser at noe er feil, men ikke hvorfor. Kanskje vi i barnehagen ikke skal kunne mer enn det, vi skal jo ikke stille diagnoser – det skal andre fagpersoner gjøre.”* Enkelte barnehager opplever at de andre fagpersonene ikke har kapasitet til å gjøre en god nok jobb, eller at det stilles spørsmål ved barnehagenes kompetanse. En fortvilet styrer formulerte det slik: *“Vi blir ikke trodd av barnevernet, det skjer ikke noe, settes ikke i gang noe tiltak selv om barnehagen vet og ser at det ikke går bra i familien”.*

En annen styrer sa: *“Vi må ofte kjempe en kamp mot barneverntjenesten med å argumentere for at barnet utsettes for vold, mange barn meldes flere ganger, men det skjer ingenting - det er vanskelig å ha slike konflikter. Jeg føler ofte at min kompetanse ikke blir tatt på alvor av barneverntjenesten. Dette gjør noe med oss på sikt. Vi orker ikke å måtte utsette oss for å gå i dialog med foreldrene osv. når det ikke skjer noe mer. Å bli tatt på alvor er særdeles viktig. Alle er jo opptatt av at vi skal oppdage problemer tidlig, men det hjelper jo ikke når det stopper der. Vi føler resignasjon hvis vi ser at det ikke nytter å melde.”*

Mange barnehager har også opplevd svært godt samarbeid med barneverntjenesten og påpeker at et godt samarbeid må etableres tidlig og helst før eventuelle bekymringer for et barn oppstår. Noen styrere uttrykte det slik:

“Vår praksis er å drøfte saker anonymt med barnevernet før vi eventuelt melder en sak. Vi kan også ta opp saker i Barne- og familieteamet i kommunen”.

“Vi har gode rutinar og mange erfaringar vedrørende meldingar av ulike slag. Godt samarbeid med barnevernet. Vi vurderer og setter ord på kvifor vi eventuelt ikkje sender melding”.

Barnehageansatte påpeker at foreldre ofte er glad for at barnehagen tar opp sin bekymring med dem og melder den videre til barneverntjenesten. En styrer sa det slik;

“Vår erfaring er at barnet får det bedre etter en oppmelding, noen foreldre takker for at de "ble sett" når de har det vanskelig og for at barnehagen tok vare på barnet”.

Barnehagen og foreldrene har som regel alltid felles interesse for barnets beste.

3.4 Kunnskap om hva barnehagene trenger av økt kompetanse

Det er tydeligvis stort sett behov eller ønske om økt kompetanse om vold og overgrep blant barnehageansatte. Rundt 75 % opplever at de ikke har tilstrekkelig kompetanse på området. Dette til tross for at majoriteten føler seg sikker på hvilke tegn og signal de skal se etter, ved bekymring for om barn utsettes for vold og overgrep. Noen føler de har behov for økt kompetanse om lovverket og andre rammer, men det er forholdet til foreldrene og samtale med foreldrene, i forbindelse med bekymring og eventuell melding til barneverntjenesten som de fleste barnehageansatte føler seg utrygge på. Noen er også utrygge på hvordan de skal dokumentere sin bekymring, og når det er riktig å melde en bekymring til barneverntjenesten.

De fleste barnehageansatte ønsker økt kompetanse om vold og overgrep mot barn, og spesielt føler de seg usikre i forhold til samtaler med foreldrene om bekymring for barnet deres. Barnehageansatte gjennomfører foreldresamtaler systematisk gjennom faste oppsatte foreldresamtaler og usystematisk i hente- og bringesituasjoner, og ved at de ringer hverandre om situasjoner som oppstår i hverdagen. I familier der barn eller foreldre bekymrer de ansatte, blir det gjennomført flere samtaler, og det jobbes mer systematisk (Lehn 2009).

Lehn (2009) sine informanter utpeker de typiske hjelpetrengende foreldrene som har lite ressurser, som de foreldre som det er lettest å komme innpå og kunne hjelpe raskest. De ressurssterke foreldrene er det vanskeligere å kommunisere med, de søker sjelden hjelp og ønsker sjelden veiledning. En styrer sa det slik:

“Ressurssterke familier som har god økonomi, nok mat og utstyr, men som ikke har nok tid til barnet sitt, er en ny utfordring i samfunnet”.

Det er spesielt utfordrende for barnehagens ansatte å gjennomføre bekymringssamtaler med disse foreldrene som de ansatte opplever som ressurssterke.

“Vi ser jo de samme trekkene uansett om hvilken grad de er utsatt for omsorgssvikt. De kan jo ha flotte klær men være kjempefattig inni. Og de kan være fine hyggelige folk utad, men de kan være en idiot til ungene sine”.

“Samtalen med foreldrene er jo vanskelig, og hadde det ikke vært for foreldrene så hadde vi nok meldt flere saker. Dette er ubehagelig og de fleste foreldre går i forsvar. Men å arbeide med foreldresamtalen og samarbeidet med barneverntjenesten er viktig. Her har vi behov for mer kunnskap”.

Barnehageansatte må av og til bruke tolk for å snakke med foreldre, og dette vanskeliggjør en bekymringssamtale ytterligere. Både fordi det kan ta svært lang tid å få tolk, mange kommuner har inntil 2 mnd ventetid, det er lett å snakke forbi hverandre, det blir en kunstig samtaleform, men også fordi familien eller venner av familien kjenner tolken og engster seg for om sensitive opplysninger kan bli spredd i et lite minoritetsmiljø.

Det kan også være svært utfordrende å snakke med barn som er utsatt for omsorgssvikt, og de ansatte kan kvie seg veldig for å snakke med barna om det de er urolige for. Spesielt kan de være engstelige for å gjøre noe galt, spesielt i akutte situasjoner hvor det er snakk om alvorlig omsorgssvikt eller seksuelle overgrep. De kan også være redde for å gjøre en allerede vanskelig situasjon verre for barnet ved å utfordre barnets lojalitet til foreldrene. Barnet er som oftest avhengig av foreldrene og er lojale uavhengig av hva slags omsorg de får.

Selv om barnehagene har mye kunnskap og erfaring om barns behov og normalutvikling kan de oppleve å komme til kort, spesielt i forhold til å stole på egen kompetanse i møte med andre profesjoner. I kartleggingsundersøkelsen ble de barnehageansatte spurt om de hadde opplevd å være usikre på om en bekymring for et barn bør meldes til barneverntjenesten eller ikke. I alt 65 % av de ansatte har opplevd å være usikker rundt dette. Usikkerheten var i stor grad knyttet til om saken var alvorlig nok, eller om den var godt nok dokumentert. De kan også være usikre på hvilke tegn barnehagen skal se etter og hvor grensen går for når man skal melde. Denne usikkerheten kan hindre barnehagene i å sende inn bekymringsmelding til barneverntjenesten. Usikkerheten bunner i:

- Tolkning av alvorlighetsgrad
- Forståelse av grenser for normalitet
- Mulige negative konsekvenser ved melding
- Vurderinger av hva som er barnets beste
- Vurderinger av hva som kanskje går over av seg selv
- Å vite når man skal melde sin bekymring
- Et ønske om et godt foreldresamarbeid
- Vurdering av lojalitet og anonymitet spesielt i små kommuner
- Foreldre som virker truende
- Tidligere negative erfaringer med å melde bekymring som har gitt dårlig samarbeid med barneverntjenesten.

Informantene til Lehn (2009) beskriver store utfordringer i de såkalte "gråsonebekymringene", der det ikke er åpenbare tegn og symptomer, men de ansatte ser at barn eller foreldre har problemer. Når det er vanskelig å komme i posisjon for å avdekke problemet, blir det også vanskelig å jobbe systematisk og målrettet. Det er "gråsonebekymringer" som gir størst utfordring til personalet. Bekymring der man ser signaler hos enten barnet, foreldrene eller begge, uten å avdekke hva det er som ligger bak det som skaper bekymring.

Kort oppsummert viser vår kartlegging av barnehageansatte i Midt-Norge at det er usikkerhet knyttet til;

- hvordan de skal snakke med barn og foreldre om sine bekymringer
- redsel for å ta feil i mistanker om at barn utsettes for vold og overgrep

- å vite når de skal melde bekymring til barneverntjenesten
- etiske vurderinger av hva som er til barnets beste
- hvordan de skal samarbeide med barneverntjenesten.

Det er innenfor disse områdene det er behov for økt kompetanse i barnehagene. Denne opplæringen må skje allerede i løpet av utdanningen. Over 90 % av de barnehageansatte som har deltatt i kartleggingsundersøkelsen, mener at egen grunnutdanning ikke har gitt dem tilstrekkelig kompetanse om vold, overgrep og omsorgssvikt og rundt halvparten har etterutdanning som retter seg mot disse temaer. Dette gir store utfordringer for høgskolene som utdanner førskolelærere og som gir etter- og videreutdanning til alle barnehageansatte. Barnehageansatte har behov for økt kompetanse om hva som bekymrer, hvilke tegn og signal man bør være oppmerksom på, hvordan man skal gå fram for å finne ut mer om bekymringen, hvordan man skal overvinne hindringer i seg selv og motstand fra foreldre og hvordan man kan samarbeide med andre instanser når man er bekymret for et barns omsorgssituasjon.

Vi har gjennom prosjektet konkretisert kompetansebehovene til spørsmål som både framtidige førskolelærere og barnevernpedagoger må kunne ha et bevisst forhold til, og som grunn- og videreutdanning bør kunne bidra med svar på:

- Hva gjør oss bekymret for et barn?
- Hvilke tegn og signal kan vi se?
- Hvordan kan vi finne ut mer om hva som skaper bekymring?
- Hvordan kan vi tolke bekymringene?
- Hvordan samtale godt med barn?
- Hvordan samtale godt med foreldre?
- Hvilke hindringer opplever vi i oss selv og omgivelsene?
- Hvordan kan vi holde ut å stå i bekymring?
- Hvem kan vi samarbeide med?
- Hvordan kan samarbeidet mellom barnehage og barneverntjeneste foregå?

3.5 Tiltak i høgskolene

DMMH har i regi av prosjektet "Små barns rett til beskyttelse" i de tre årene som prosjektet har vart, satt i gang tiltak på flere måter. Temaet har fått mer plass i undervisningen og studentene selv har delvis vært med å forme undervisningsopplegg som har økt i omfang i løpet av disse årene. Studentrådet har også vært involvert i aksjoner. Det har også vært arrangert utstilling på biblioteket ved DMMH og det har vært delt ut informasjonsmaterieell om tema i mange sammenhenger. Det har blitt tilbudt kompetanseheving i praksisfeltet gjennom at

DMMH sin oppdragsenhet Senter for FEI (forskning, etterutdanning og informasjon) har bistått ved arrangering av flere kurs og konferanser omkring temaet vold, overgrep og annen omsorgssvikt mot førskolebarn. I tillegg har DMMH gitt vikarstipend slik at en tilsatt kan drive noe forskning på temaet.

Vi har også sett at det har vært fruktbart å samarbeide både internt og eksternt om dette temaet. Det har vært etablert et samarbeid med HIST for at studenter ved barnevernpedagog- og førskolelærerutdanningen skal møtes. Samtidig har samarbeid med Redd Barna Midt-Norge vært sentralt for å få gjennomført prosjektets intensjoner.

Undervisningsopplegg for førskolelærerstudenter

2008

Aksjon "Stopp vold mot barn"

Ved studiestart 2008 arrangerte Redd Barna Midt-Norge i samarbeid med DMMH et dagsopplegg for studenter og andre interesserte. Opplegget var delt i to:

Teaterforestillingen "Sinna mann" for høgskolens studenter og ansatte ved teatergruppen Égal teater med samtale etter forestilling.

Seminar for ansatte i barnehage og hjelpetjenester og noen utvalgte studenter. Det var flere foredragsholdere på seminaret og det ble blant annet orientert om prosjektet "Små barns rett til beskyttelse", ved Åse Bratterud og Kari Emilsen.

Studentaksjon

Studentrådet bidro i Redd Barnas kampanje: "*Vennligst forstyrr*". Det ble aksjonert ved at alle dørene på skolen, inklusive kontordører i alle etasjer, fikk påhengt en brosjyre om aksjonen tidlig på aksjonsdag. Aksjonen var arrangert av Redd Barna Midt-Norge i samarbeid med studentrådet ved DMMH.

Obligatorisk undervisningsopplegg for alle 3.årsstudenter ved DMMH

Undervisningsopplegget omkring små barns seksualitet og seksuelle overgrep ble arrangert som et dagkurs og var et samarbeid mellom pedagogikk og samfunnsfagseksjon. Det har i en årrekke vært innleid eksternt foredragsholder om tema overgrep mot barn ved DMMH. Foredragsholder Margrete Wiede Aasland ble leid inn for å gi mer kunnskap om tema. Hun er utdannet førskolelærer og har mange års erfaring fra barnehage. Hun har også vært prosjektleder hos Redd Barna der hun arbeidet med seksualitet og overgrep mot barn og unge. Aasland er også utdannet sexolog fra universitetet i Agder. Hun har skrevet om seksuelle overgrep mot barn og unge, og er mye brukt som foreleser. Aasland er spesialist i sexologisk

rådgivning og er leder for Institutt for klinisk sexologi og terapi i Oslo. Studentene ga svært gode tilbakemeldinger på kurset og etterlyste enda mer fokus på tema.

2009

Obligatorisk undervisningsopplegg for alle 3.årsstudenter ved DMMH

Høsten 2009 ble opplegget utvidet til et to dagers opplegg og var et samarbeid mellom pedagogikk og samfunnsfagseksjon. Studentene hadde sammen med faglærer ansvar for dette utvidede opplegget. Studentene fikk et obligatorisk opplegg hvor en av dagene var samme opplegg som i 2008 med dagsforedrag med Margrete Wiede Aasland omkring små barns seksualitet og seksuelle overgrep, mens andre dag var ulike forelesninger omkring tema: *"Barnehagens samarbeidspartnere"*. Studentene fikk foredrag fra både barneverntjenesten og fra kommunens hjelpeapparat, samt barnehage. Erfaringene herfra var gode og nok en gang ønsket studentene mer og utvidet fokus på tema.

Biblioteksutstilling

I forbindelse med kurs og arbeidsseminar og 3. klassenes opplegg omkring tema, ble det arrangert en utstilling på biblioteket. Her ble informasjon om prosjektet hengt opp og relevante bøker for tema ble utstilt. Det ble også sammenstilt en liste over litteratur til utdeling i denne forbindelse. Utstillingen ble godt besøkt og både kursdeltakere og studenter satte pris på en slik fremstilling. Det var også fruktbart med samarbeid med biblioteket og ulike faggrupper. Det var også en god mulighet for å dele prosjektarbeid som pågår med kollegaer.

Revidering av undervisningsheftet om barnekonvensjonen

Anne Svendsen og Gertrud Stordal er høgskolelektorer ansatt ved samfunnsfagseksjonen ved DMMH. De fikk i oppdrag av Redd Barna å revidere undervisningsheftet om barns rettigheter: *"Barnerettigheter: Ideer til metodiske opplegg i barnehage- og småskole"*: Svendsen og Stordal har hatt det faglige ansvaret og skrevet teksten i heftet. Arbeidet er ferdigstilt og heftet er utgitt i 2010 av Redd Barna. Heftet skal sendes ut til alle landets barnehager samt småskoler. Heftet er satt på pensum i samfunnsfag ved DMMH. Stordal og Svendsen har gjennom arbeidet skaffet seg en spisskompetanse på arbeid med barns rettigheter noe som er viktig både i utdanningen og for praksisfeltet.

2010

Obligatorisk undervisningsopplegg for alle 3.årsstudenter ved DMMH

Tema: *"Seksuelle overgrep, bekymringsmeldinger og barnehagens samarbeidspartnere"*

Høsten 2010 ble det lagt ned et stort arbeid for at studentene skulle få enda mer undervisning og mer fokus på tema i sitt siste studieår. Et samarbeid mellom pedagogikk og sam-

funnsfagseksjon og studieledelsen la til rette for opplegget, både ressursmessig og praktisk. Det ble ansett som viktig å øke kunnskapsnivået, men også istandsette studentene til å takle mistanker om overgrep, og være trygg på prosedyrer og retningslinjer i forbindelse med en bekymring for et barn. Det ble viktig også at studentene kjente godt til aktuelle samarbeidspartnere. Oppsummert kan man si at målene var at studentene skulle:

- Øke sin innsikt i barns rettigheter
- Øke sin kunnskap om vold og overgrep mot barn
- Øke sin forståelse av barnehagen som forebyggende tiltak
- Utvide sitt bilde av barnehagens samarbeidspartnere.

Dette utvidete opplegget inneholdt fire obligatoriske dager med variert undervisningsopplegg (se vedlegg)

- *Dag 1.* Undervisningsopplegg omkring små barns seksualitet og seksuelle overgrep ved Margrete Wiede Aasland (som tidligere år).
- *Dag 2.* Studentene arbeidet i grupper med å utarbeide en bekymringsmelding som siden ble levert til studentene ved HIST barnevernpedagogutdanningen. Meldingene skal brukes som case og gis tilbake etter hvert med kommentarer. Gjennom dette utvekslingsarbeidet ser vi viktigheten av øvelse i praksis, i forhold til å bli bevisst innholdet i en bekymringsmelding.
- *Dag 3.* Barnehagens samarbeidspartnere. Syv ulike foredrag ble holdt om temaet og intensjonen var at studentene skulle ha en bedre oversikt over barnehagens samarbeidspartnere og settes i stand til å sende en bekymringsmelding til barneeventjenesten. Ulike perspektiv ble formidlet og både foreldre, Landsforeningen for Barnevernbarn (LFB), Barne- og familietjenesten, BUP, Helsestasjon, barnehage og Barnas stasjon deltok med foredrag for studentene.
- *Dag 4.* Førskolelærerstudenter og barnevernpedagogstudentene har en felles dag lokalisert på HIST Leangen. Her presenterte studentene egen utdanning for hverandre. Det var også mange foredrag som var relevante for begge faggrupper. Blant annet et foredrag med spesiell tilknytning til prosjektet "Små barns rett til beskyttelse".

Dette undervisningsopplegget ble også evaluert av studentene i etterkant. Studentene var gjennomgående positive og satte pris på variasjonen og omfanget av opplegget. På spørsmålet om hva de hadde opplevd som mest lærerik i løpet av uken, ble foredraget om seksuelle overgrep nevnt av svært mange. En student sa det slik: *"Jeg synes forelesningen på mandag virkelig var bra og sterk. Det var sterkt å komme så tett inn på dette vanskelige og viktige temaet, men jeg kjente at det virkelig var nødvendig for at vi skal bli bedre rustet til arbeidslivet og til virkeligheten."* Flere trakk også fram spesielt at de har lært mer om samarbeid mellom barnehage og barnevern og prosessen med å skrive bekymringsmelding. Mange

svarte også spesifikt at de har lært mer om barnehagens samarbeidspartnere; både barneverntjenesten og foreldre. I den sammenheng opplevdes programmet både onsdag, torsdag og fredag som meningsfullt. To sa det slik: *"Veldig interessant å se samarbeid mellom Barne- og familietjenesten og barnehagen."* og *"Å få vite hvem mine fremtidige samarbeidspartnere er."* De områdene studentene syntes de opplevde mest lærerike i løpet av denne uka, var også de områdene som de fleste ønsket å lære mer om. Flere kommenterte det å skrive bekymringsmeldinger. Ønsket om å lære mer om barnehagens samarbeidspartnere var også stort. De nevnte både barneverntjenesten og helsestasjon. Noen nevnte *"Barnevernets faktiske arbeid, flere caser!"* *"Konkret hvordan bedre samarbeidet mellom de ulike samarbeidspartnere."* *"Barn som trenger ekstra hjelp – samarbeid med PPT, BUP, barnevern eller andre. Når skal man ta kontakt, og hvordan sakene blir fulgt opp"*. Alle studentene var samstemte i at det må arrangeres en slik temauke neste år. Dette opplevdes svært lærerikt og meningsfullt, mente de.

Kurs og konferanser for alle målgrupper

2008 - 2010

Kurs: Snakk om det! - om seksuelle overgrep mot barn

Faglig ansvarlig Margrethe Wiede Aasland. Kurset er arrangert årlig og målgruppen er primært ansatte i barnehage. Det var senter for FEI som arrangerte kurset hvor mellom 20 og 30 deltakere var til stede årlig.

2009

Arbeidsseminar: Om barn som bekymrer

Vi ønsket å opprette et faglig forum som skal utvikle målrettede og konkrete tiltak som kan imøtekomme kompetanse- og utviklingsbehovene. Målet var å sette sammen grupper av deltakere som kan bidra til gjensidig utvikling ved å ta i bruk hverandres ressurser på en hensiktsmessig måte. Derfor ble ansatte i barnehager og barneverntjenester i både store og små kommuner i Midt-Norge invitert sammen med ansatte fra førskolelærer- og barnevernpedagogutdanningene i regionen, til felles arbeidsseminar. Vi ønsket gjennom erfaringsutveksling og felles refleksjon å få ideer til konkrete tiltak som kan realiseres. Hensikten med arbeidsseminaret var å gi faglig påfyll og økt interesse for temaet *"vold og overgrep mot barn i nære relasjoner"*. Vi ønsket samtidig å opprette nettverksgrupper som kunne fungere som hverandres faddere og ressursbank. I tillegg ville vi initiere og koordinere konkrete gjennomførbare tiltak i barnehager og høgskoler og følge opp tiltak innenfor noen utvalgte områder. Det var ca. 20 deltakere på seminaret.

Kompetansedelingsdag ved DMMH

Siden 2009 har DMMH i samarbeidet med kommuner i Malvik, Klæbu og Trondheim satt forskning og utviklingsarbeid i barnehagen på dagsorden. Førstelektor Kari Hoaas Moen har hatt det faglige ansvaret ved DMMH. Blant annet arrangeres det en årlig kompetansedelingsdag hvor ansatte ved DMMH samt praksisfeltet har fått mulighet til å få innblikk i hverandres forskning og/eller utviklingsprosjekter. Bratterud og Emilsen bidro i april 2009 med foredraget: *Barnehagen en lærende organisasjon - vold i nære relasjoner – utfordringer for førskolelærere*. Det var ca 150 førskolelærere fra disse kommunene som deltok og invitasjonen gikk ut til enda flere.

2010

Fagdag for førskolelærere

Det ble invitert til fagdag i januar med fokus på at det rettes kritikk mot barnehagene fordi det kommer få meldinger til barnevernet, kun 3 %. Det ble belyst hva grunnen til dette var med utgangspunkt i forskning på området. Det ble også problematisert hva som kan gjøres for å bedre barns rettigheter i forhold til at mange barn er utsatt for vold som ikke avdekkes. Vi stilte spørsmål ved om de som arbeider i barnehagene har kunnskap, vilje og mot til å se? Målet med kurset var både å gi faglig påfyll og økt interesse for temaet "vold og overgrep mot barn i nære relasjoner" samt å diskutere, trygge og istandsette til handling. Kursledere var Kari Emilsen og Åse Bratterud. Det var ca. 20 førskolelærere som deltok.

Felles temadag for studenter ved barnevernspedagogutdanningen, 3.studieår, HIST og Spesialpedagogikk 1 og 2 ved DMMH

Onsdag 10.februar 2010 ble det arrangert en samling for utvalgte klasser på DMMH i samarbeid med HiST. Hovedmålet var å fremme tverrfaglig samarbeid for barns beste. Som faglig inspirator holdt barnepsykolog Magne Raundalen foredrag om "Kommunikasjon med barn i krise". Etter forelesningen samlet studentene seg i grupper på tvers av utdanningene. I løpet av et par timer presenterte de hverandres utdanning og drøftet et case ut fra forskjellig faglig ståsted. Ansvarlig fra DMMH var høgskolelektor Bodil Mørland i nært i nært samarbeid med faglærer ved barnevernspedagogutdanningen, HIST. Det var samlet ca 120 studenter og noen lærere. Det er skrevet en rapport fra samlingen som er tilgjengelig på DMMH sitt bibliotek: Bodil Mørland og Torbjørn Bolstad (2010): *"Samarbeid på tvers for barnets beste" rapport fra felles temadag for studenter ved barnevernspedagogutdanningen, 3.studieår, hist og spesialpedagogikk 1 og 2, DMMH*. Pressen var også informert og saken ble dekket i høgskoleavisa.

Kompetansedelingsdag ved DMMH

Samme opplegg som i 2009 ble arrangert i 2010, da DMMH i samarbeid med kommuner i Malvik, Klæbu og Trondheim satte forskning og utviklingsarbeid i barnehagen på dagsorden. Bratterud og Emilsen bidro i 2010 med poster og med foredrag. Det var ca. 150 førskolelærere fra disse kommunene som deltok, og invitasjonen gikk ut til enda flere i målgruppa.

Tverrfaglig samarbeid mellom førskolelærer- og helsesøsterstudenter

Førskolelærere og helsesøstre har stort behov for å vite noe om hverandres kompetanseområder. Samarbeid for barns beste er avhengig av slik innsikt, og dialog. Det ble arrangert en felles fagdag på DMMH i desember hvor målet var å utvikle innsikt og kunnskap om hverandres utdanninger og ansvarsområde. Det var også viktig å øke tverrfaglig forståelse mellom førskolelærer og helsesøsters kompetanse samt å øke forståelsen for tverrfaglig samarbeid for barns beste. Det deltok ca. 70 studenter. Ansvarlig var høgskolelektor Bodil Mørland i nært samarbeid med faglærer ved helsesøsterutdanningen ved HIST.

Samling for styreere i øvingslærerbarnehager

Øvingslærer er en avgjørende gruppe for at studentene skal bli faglig dyktige, kjenne sin profesjon og for at høgskolen skal gi relevant undervisning. DMMH har et godt samarbeid med alle sine øvingslærere som samles jevnlig. Styreeren i alle øvingsbarnehagene har også samlinger hvor mange ting tas opp. Bratterud og Emilsen fikk anledning til å foredra på en slik samling for å sette tema små barns rett til beskyttelse på dagsordenen, og informere om prosjektet. Vi snakket om vold og overgrep mot små barn, barnehagens ansvar og resultat fra kartleggingsundersøkelsen. Tilbakemeldingene var svært gode og flere kontaktet oss fordi de ville arbeide mer målrettet med dette temaet i sin barnehage. Det var ca. 70 styreere til stede på denne samlingen. Dette er en sentral målgruppe med tanke på implementering av ny praksis fordi de utgjør et viktig bindeledd mellom høgskolene og praksisfeltet.

Forskningsprosjekt

2009 - 2010

Høgskolelektor Bodil Mørland fikk tildelt vikarstipend for å se nærmere på hvordan studenter i barnevernspedagog-, førskolelærer- og helsesøsterutdanning forberedes til å samarbeide med hverandre. Gjennom studier av nasjonale føringer, relevante forskningsresultat og egen empirisk undersøkelse har hun drøftet noen utfordringer som utdanningene står overfor. Når barn utsettes for omsorgssvikt og overgrep, eller av andre grunner trenger spesiell oppfølging, utfordres fagpersoner til å samarbeide for å finne tiltak til beste for barna. Tverrfaglig samarbeid må læres, fordi det handler om kunnskap om hverandres arbeidsmåter, ulike fagtradisjoner, kulturer og språk. Det handler også om å bygge tillit og rive ned noen barrierer. Grunnlaget for tverrfaglig samarbeid legges i studietida. Forskningen har resultert i flere foredrag og artikkelen *"Små barns rett til beskyttelse – med blick mot*

utdanningsinstitusjoner” Som trykkes i konferanseboken *FOU i praksis*, 2010. DMMH har også etablert et samarbeid med både barnevernutdanningen og helsesøsterutdanningen i kjølvannet av Mørland sin forskning og tiltakene i regi av prosjektet “Små barns rett til beskyttelse”.

3.6 Oversikt over kompetansehevede tiltak i prosjektet

Vi har arbeidet bredt og måltilpasset mot de ulike målgruppene. Vi har i prosjektperiodens tidlige fase hatt mest fokus på barnehageansatte. I slutfasen av prosjektet har vi hatt mye fokus på høgskolene med tanke på å videreføre kunnskap til framtidige ansatte i barnehager og barneverntjenester. Vi har spredd informasjon om prosjektet i samarbeid med Redd Barna og deltatt i kampanjer og arrangement initiert av Redd Barna. Vi har gjennomført fagdager/nettverksmøter og publisert artikler både i fagtidsskrift for barnehageansatte og i en konferansebok for lærerutdannere ved høgskoler og universitet i Norge. Vi har samlet inn og systematisert oversikter over aktuell faglitteratur og pedagogiske verktøy, samt mer administrative rutiner for håndtering av bekymringer for barnehagebarns omsorgssituasjon. Vi har planlagt og gjennomført en temauke om barn som bekymrer for å øke kompetansen hos førskolelærerstudentene i Trondheim. Vi har også gjennomført samarbeidstiltak og fellesundervisning for studenter i førskolelærerutdanningen og barnevernpedagogutdanningen i Trondheim. Innenfor prosjektet er det også gjennomført en analyse av fagplaner for helse-søster-, førskolelærer- og barnevernpedagogutdanningens vektlegging av samarbeid med hverandres tjenester.

- Informasjon og profilering for å skape bevissthet om temaet
- Presentasjoner på fagdager og konferanser
- Publisering av artikler, kronikker og notat
- Innsamling og systematisering av nyttige “verktøy” for barnehagene
- Undervisning og samarbeidstiltak i høgskolene
- Analyse av fagplaner
- Skrevet praksisnære fortellinger om barnehagens håndtering av bekymringer
- Begynt arbeidet med å skrive en matnyttig fagbok
- Planlagt en stor nasjonal sluttkonferanse 3-4 mars 2011

Vi har også startet arbeidet med et nytt prosjekt med støtte fra Redd Barna og ExtraStiftelsen Helse og rehabilitering; “Barnehagen som forebyggende barneverntiltak”, som i stor grad bygger videre på erfaring og kompetanse utviklet gjennom prosjektet “Små barns rett til beskyttelse”. Nedenfor ser vi en skjematisk oversikt over kompetansehevede tiltak som er gjennomført innenfor prosjektperioden eller initiert innenfor prosjektet “Små barns rett til beskyttelse”.

Kompetansehevede tiltak i prosjektet "Små barns rett til beskyttelse"		
Målgrupper	Gjennomført innenfor prosjektet¹	Pågår etter prosjektslutt
<p>Høgskoler Ansatte og studenter i førskolelærer-, helsesøster- og barnevernpedagog utdanningene</p>	<p>Planlegging og gjennomføring av modell for samarbeid mellom førskolelærer- og barnevernpedagogutdanning. Evaluering og dokumentasjon av samarbeidsmodellen.</p> <p>Presentasjoner for ansatte i lærerutdanningene – den nasjonale konferansen <i>FoU i praksis 2010</i>.</p> <p>Gjennomført tverrfaglig undervisning på DMMH og HiST om barn som bekymrer.</p> <p>Analyse av fagplaner</p> <p>Felles dag mellom studenter fra helsesøsterutdanningen, HiST og 3.år fordypning småbarnspedagogikk, DMMH.</p>	<p>Samarbeid mellom DMMH og HiST om barn som bekymrer. Formelle samarbeidsavtaler er inngått.</p> <p>Økt fokus på arbeid med barn som bekymrer i grunn- og videreutdanning ved DMMH.</p> <p>Publisering av artiklene "<i>Barnehageansattes kompetanse-behov ved bekymring for barn</i>" Åse Bratterud og Kari Emilsen og "<i>Små barns rett til beskyttelse – med blick mot utdanningsinstitusjoner</i>" Bodil Mørland i konferanserapporten til FoU i praksis 2010.</p>
<p>Barnehager og barneverntjenester</p>	<p>Informasjonsmateriell om prosjektet (brosjyre og postere)</p> <p>Referansegruppemøter</p> <p>Gjennomført fagdager og nettverksmøter, presentasjoner på fagkonferanser og inviterte til å holde foredrag for praksisfeltet.</p> <p>Presentasjon for barnehagestyrere og førskolestudentenes praksisveiledere/ øvingslærere. Utviklet oversikt over relevant litteratur, veiledere, filmer, nettsteder og pedagogiske verktøy spesielt til barnehagene.</p> <p>I samarbeid med barnehageansatte har vi samlet inn og systematisert retningslinjer og maler til bruk for barnehager ved bekymring for barn.</p>	<p>DMMH tilbyr kurs eller konferanser om hvordan håndtere bekymring for barn for ansatte i barnehager og barneverntjenester både i Midt-Norge og nasjonalt.</p> <p>DMMH bistår også barnehager i utviklingsarbeid, med faglig veiledning og med foredragsholdere til interne seminar eller foreldremøter.</p>
<p>Alle målgrupper</p>	<p>Artikkelen "<i>Små barns rett til beskyttelse</i>". Åse Bratterud og Kari Emilsen. Barnehagefolk nr 3-4/2009.</p> <p>Kronikken, "Barns rett til beskyttelse" i Dagbladet</p> <p>Samarbeid med Redd Barna lokalt og nasjonalt, deltatt i arrangement og kampanjer i regi av Redd Barna.</p> <p><i>Masteroppgaven "Fra magesfølelse til bekymringsmelding"</i> av Elisabeth Walsø Lehn.</p> <p>Innslag på NRK P1 Norgesglasset 09.12.2010</p>	<p>Stor nasjonal konferanse "<i>Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av barnehagen som forebyggende arena</i>" 3-4 mars 2011, Trondheim</p> <p>Fagboken "<i>Dørstokkmila. Barnehagens vei fra magesfølelse til bekymringsmelding</i>" Åse Bratterud og Kari Emilsen, Fagbokforlaget 2011.</p> <p>Prosjektet "Barnehagen som forebyggende barneverntiltak" vil i stor grad bygge videre på erfaringer og kompetansen fra prosjektet.</p>

¹ Detaljert liste over aktiviteter finnes i vedlegget.

Kapittel 4 Videre planer

4.1 Oppnådde mål

Vi har i prosjektet hatt både mål om å utvikle kunnskap og sette i gang kompetansehevende tiltak som kan bidra til å endre praksis. Vi har helt klart gjennomført og initiert tiltak som vi tror vil bidra til praksisendring også på lang sikt. Dette er oppnådd i nært samarbeid mellom forskningsmiljø, høgskoler, barnehager, barneverntjenester og ikke minst Redd Barna. Tiltakene kunne ikke vært gjennomført uten samarbeidet mellom så mange ulike aktører og uten støtte fra ExtraStiftelsen Helse- og rehabilitering.

Vi har fått ny kunnskap om:

- Hvordan barnehagene arbeider for å beskytte barn mot vold, overgrep og omsorgssvikt generelt
- Hva barnehageansatte gjør når de er bekymret for et barns omsorgssituasjon
- Hvorfor det er få meldinger fra barnehagene til barneverntjenesten
- Hvilke utfordringer høgskolene står overfor i forhold til å øke kompetansen hos framtidige førskolelærere og ansatte i barnehagene.

På bakgrunn av denne kunnskapen har vi utviklet tiltak som vi mener har bidratt til å sikre barnehagene kunnskap, kompetanse og trygghet til å handle når de er bekymret for et barns omsorgssituasjon. Vi har sett etter hva barnehagene kan og bør gjøre når de er bekymret for et barn og vi har spredd informasjon om dette i samarbeid med Redd Barna lokalt og sentralt.

Vi har sett på hvordan høgskolene arbeider for å forberede studentene på arbeid med barn som bekymrer. Vi har også arbeidet for å implementere denne kunnskapen i førskolelærerutdanningen i Trondheim i første omgang, men håpet er at også andre høgskoler skal kunne lære noe av det arbeidet DMMH har gjennomført.

Nedenfor vises en oversikt over formidling og publisering i prosjektet.

Formidling og publisering i prosjektet "Små barns rett til beskyttelse"

1. Artikler i tidsskrift:

Bratterud, Å., Emilsen, K. Små barns rett til beskyttelse. Hva skjer med bekymringer for barn i barnehage? *Barnehagefolk nr. 3-4 2009*.

Bratterud, Å., Emilsen, K. *Barnehageansatte sitt kompetansebehov ved håndtering av bekymring for barns omsorgssituasjon*. Blir utgitt i konferanserapporten for FoU i praksis 2010. Artikkelen er fagfelleurdert, utgis våren 2011.

Mørland, Bodil. *Små barns rett til beskyttelse – med blick mot utdanningsinstitusjoner*. Blir utgitt i konferanserapporten for FoU i praksis 2010. Artikkelen er fagfelleurdert, utgis våren 2011.

2. Fagbøker/Artikler i fagbøker:

Bratterud, Å., Emilsen, K. (Planlagt utgitt 2011): *"Dørstokkmila. Barnehagens vei fra magesfølelse til bekymringsmelding"* Fagbokforlaget: Bergen.

3. Rapporter:

Bratterud, Å. 2009: *Barnehagenes forhold til å melde bekymring om barn til barnevernet*. Delundersøkelse for Akershus, Intern rapport.

Bratterud, Å., Emilsen, K. 2009. *Små barns rett til beskyttelse. Kartlegging av barnehageansatte i Midt-Norge*. Arbeidsnotat/Delrapport fra Barnevernets utviklingssenter i Midt-Norge, NTNU Samfunnsforskning AS.

Bratterud, Å., Emilsen, K. 2011. *Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av tiltak for å utvikle barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep*. Sluttrapport. Trondheim.

4. Presentasjon på konferanser:

Bratterud, Å., Emilsen, K. Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep. Poster på *Nordisk barnevernkongress i Bergen 9.-11. september, 2009*.

Bratterud, Å., Emilsen, K. Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep. Poster på *OPPVEKST 2009; Nasjonal oppvekstkongress i Trondheim, november, 2009*.

Bratterud, Å. "Barnehageansattes kompetansebehov i arbeid med bekymring for barn". Presentasjon på *OPPVEKST 2009; Nasjonal oppvekstkongress i Trondheim, november, 2009*.

Åse Bratterud: "Barnehageansattes kompetansebehov i arbeid med bekymring for barn". *FoU i praksis 2010. Trondheim 10-11 mai. 2010*.

Åse Bratterud, Kari Emilsen og Elisabeth W. Lehn: "Hva teller mest når barnehagen er bekymret for et barn"? *Nasjonal barnehagekonferanse "Nå telte han deg også"*. Trondheim 27-28 mai, 2010.

Åse Bratterud og Kari Emilsen: "Små barns rett til beskyttelse – om vold og overgrep mot barn" *Barnehagekonferansen, Steinkjer 09. 03.2010*.

5. Foredrag:

Åse Bratterud og Kari Emilsen: "Små barns rett til beskyttelse" Trondheim og Levanger, september 2008. "Stopp vold mot barn" i regi av Redd Barna.

Bratterud, Å. "Bekymring for barn – vold i nære relasjoner – utfordringer for barnehagene". For kommuneansatte i Melhus kommune, kinoen i Melhus, mars 2009.

Bratterud, Å., Emilsen, K. Barnehagen en lærende organisasjon - vold i nære relasjoner – utfordringer for førskolelærere. Fagdag for førskolelærere, Trondheim, april 2009.

Bratterud, Å. Hva er prosjektet "Små barns rett til beskyttelse"? Seminar for ansatte i barnehager, barnevern og høyskoler i Midt-Norge, Trondheim, oktober 2009.

Åse Bratterud og Kari Emilsen: FAGDAG for førskolelærere på DMMH- Små barns rett til beskyttelse – barnehagens ansvar. Trondheim 29. 01.2010.

Åse Bratterud: Hva er Små barns rett til beskyttelse? Foredrag for studenter i spesialpedagogikk, DMMH, Trondheim 10.02.2010.

Åse Bratterud og Kari Emilsen: FAGDAG for førskolelærere på DMMH- formidling av resultat fra Små barns rett og orientering om Barnehagen som hjelpetiltak - til ansatte i barnehager og kommuner i Malvik, Klæbu og Trondheim. DMMH, Trondheim 16. april 2010.

Åse Bratterud: Formidlingsprosessen – fra prosjektplanlegging til sluttresultat. Sentersamling, Tromsø 2. september, 2010.

Åse Bratterud: "Forskning, utvikling og formidling i barnevernsektoren". Foredrag for Masterstudenter ved ISH, NTNU Trondheim 14. oktober 2010.

Åse Bratterud og Kari Emilsen: "Små barns rett til beskyttelse – barnehagens ansvar". Foredrag for barnehagestyrere i Trondheimsregionen. DMMH, Trondheim 15.10.2010.

Åse Bratterud og Kari Emilsen: "Barnehagen som arena for forebyggende barnevern". Foredrag for førskolelærer- og barnevernpedagogstudenter. HiST, Trondheim 22.10.2010.

6. Anmeldelser, kronikker, kommentarer og annet:

Bratterud, Å., Emilsen, K. "Barns rett til beskyttelse" Kronikk i *Dagbladet* 2. april 2009.

Høgskoleavisa sin dekning av fagdag for barnehageansatte 20.10.2009.

Høgskoleavisa nr. 7-20.mai 2010 sin dekning av samarbeid mellom DMMH og HiST.

Innslag på NRK P1 Norgesglasset 09.12.2010. Intervju med Kari Emilsen og Åse Bratterud om barnehagenes ansvar for barn som bekymrer.

7. Masteroppgaver

Elisabeth Walsø Lehn(2009). *Dårlig magefølelse: Grunnlag for bekymringsmelding? Sentrale mønster i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer*. Master i Spesialpedagogikk. NTNU, Trondheim.

4.2 Videre spredning av kompetansen

Sluttrapporten

Denne sluttrapporten legges ut elektronisk på hjemmesidene til Dronning Mauds Minne og NTNU Samfunnsforskning. Sluttrapporten kan også bestilles i papirutgave. Vi vil også i samarbeid med Redd Barna informere fagfolk og presse om innholdet i rapporten.

Konferanse

Vi ønsker også å spre kompetansen videre gjennom undervisningsmateriell og en sluttkonferanse der representanter fra Departement, barnevern, barnehager, høgskoler og frivillige organisasjoner inviteres. Arbeidet med denne konferansen er godt i gang og i vedlegget ligger programmet for konferansen som skal avholdes i Trondheim 3.-4. mars 2011. Konferansen arrangeres i samarbeid med, og med økonomisk støtte fra Redd Barna og Fylkesmenne- ne i Nord- og Sør-Trøndelag. Vi vil spre informasjon om konferansen til alle våre mediekon- takter.

Mål for konferansen

Mange barn i Norge utsettes for omsorgssvikt. Hva gjør barnehagen med det og hvordan samarbeider barnehage og barnevern med hverandre? Konferansen har fokus på tidlig inter- vensjon og barnehagen som forebyggende arena. Spørsmål som belyses i konferansen:

- Hva vet vi om konsekvenser av omsorgssvikt?
- Hvordan arbeider barnehager med barn som bekymrer?
- Hvordan kan ny praksis implementeres i barnehager og barneverntjenester?

Det gis også eksempler på hvordan barnehage og barneverntjeneste kan arbeide metodisk med tilpassede pedagogiske tiltak for utsatte barn og deres familier. Programmet vil ha en tverrfaglig og praksisnær formidling hvor metodisk og handlingsrettet utvikling i høgskoler, kommuner, barnehager og barneverntjenester er sentralt.

Målgrupper for konferansen

- Ansatte i barnehager, innen barnevern, kommuneansvarlige for barnehage og barnevern.
- Ansatte ved høyskoler/universitet som utdanner førskolelærere og barnevernspedagoger.
- Ansatte i videregående skoler som utdanner barne- og ungdomsarbeidere.

Vi forventer ca. 350 deltakere på denne nasjonale konferansen.

Våre erfaringer og tanker om videre arbeid i høyskolesektoren

Et felles løft

Med bakgrunn i prosjektet "Små barns rett til beskyttelse", har førskolelærerutdanningen i Trondheim økt fokuset på hvordan barnehagen kan bidra til å beskytte barn mot vold, overgrep og annen omsorgssvikt. Målet var å få mer oppmerksomhet på temaet i undervisningen, og å nå ut til praksisfeltet lokalt, regional og nasjonalt. Vi føler at vi har lyktes med flere ting i utdanningen som vi håper kan bidra til at andre høyskoler også velger å istandsette sine studenter til å gjøre utsatte barns hverdag tryggere, og at de handler riktig når det er behov for det. Det største løftet har vært å utvide temaet til å omfatte en obligatorisk undervisningsuke i grunnutdanningen. Her har høyskolen utøvet kreativ planlegging og satset på samarbeid mellom klasseteam og fagseksjoner. Det var ressurskrevende i et allerede knapt budsjett, å leie inn eksterne foredragsholdere og avgi tid til planlegging av opplegget. Dette ble løst ved at det ble satt av ett studiepoeng i 3. klassene til temaet, som ble fordelt med et halvt studiepoeng fra pedagogikk og samfunnsfag. Dette ble "omregnet" til arbeidsressurs til planlegging, samt til et pengebeløp som kunne brukes til eksterne foredragsholdere. Et annet grep var at Senter for FEI annonserte kurs med Margrethe Wiede Aasland for praksisfeltet med deltakeravgift, samme uke som hun underviste studentene. Slik "delte" man på reise og oppholdsutgiftene. Andre eksterne foredragsholdere ble rekruttert lokalt og mange bidro som en del av sin stilling uten å kreve honorar. Vi involverte også studentene til ulike bidrag i prosessen.

DMMH valgte også å gi en av de ansatte stipend, for å se nærmere på ulike utdanningers tilnærming til temaet, herunder førskolelærerutdanningen. Dette er også et signal om at tematikken anses som viktig og relevant for høyskolen. Resultatene publiseres i relevante forum.

Samarbeid internt og eksternt

Samarbeid på tvers, både internt og eksternt, har også vært en viktig suksessfaktor. Internt har det å involvere flere fagpersoner og fagseksjoner vært sentralt for å lykkes. I hovedsak er det pedagogikk og samfunnsfag som har samarbeidet. Dramaseksjonen ved DMMH har vært involvert i kjølvannet av at det ble arrangert en teaterforestilling. I bunn og grunn er det kun fantasien som setter en stopper for hvilke fag som kan samarbeide om dette temaet.

De som har ansvar for spesialpedagogikk ved høgskolen har også naturlig nok, arbeidet mye med tematikken. I fordypningen har de hatt særlig fokus på temaet, samt at man har rekruttert masterstudenter til å skrive om temaet. Vi har to masterstudenter som vil avslutte i 2011 og en som allerede har gjennomført. Vi har hatt et fruktbart samarbeid med NTNU Samfunnsforskning også i forhold til masterstudentene, og Åse Bratterud har vært, og er, biveileder for flere kandidater.

Vi har også sett et behov for et samarbeid med barnevernpedagogutdanningen. På tross av at vi tidligere har hatt samarbeidsprosjekter har vi ikke vært i kontakt på flere år før referansegruppen for prosjektet satte et slikt samarbeid på dagsordenen igjen. Det praktiske opplegget og formaliseringen av samarbeidet er en suksessfaktor, og ledelsen både ved HIST og DMMH har vært positive til samarbeid. Det ble også sendt pressemelding om samarbeidet for å skape blest om temaet. For å kunne lykkes er det svært sentralt å forankre et slikt samarbeid i ledelsen og formalisere det. At det konkretiseres et opplegg for undervisning og skapes en arena for faglig nettverk er også viktig. På andre høgskoler vil et slikt samarbeid lettere kunne gjøres da mange både er samlokalisert og tilhører samme høgskole. Men intensjonsavtaler bør utformes. At samarbeidet også er praktisk rettet i den forstand at førskolelærerstudentene formulerer en bekymringsmelding som barnevernstudentene gir tilbakemelding på, tror vi også er et godt pedagogisk grep. Studentene får svært viktig trening og må møtes faglig i et konkret praktisk og relevant case, men må også øve seg på egen profesjonsutøvelse. Lærerne ved utdanningene får også mulighet til å bli bedre kjent og styrke sitt faglige nettverk.

Valg av fokusområde

Vi har også arbeidet mer systematisk enn tidligere for å bringe temaet inn i undervisningen. Høgskolen har i sin strategiske plan understreket viktigheten av at studentene får forskningsbasert undervisning, derfor har vi blant annet vært opptatt av å dele informasjon om prosjektets mål og resultater i undervisningen, og har informert studentene om prosjektet ved flere anledninger. Tematikken er brakt inn i ulike deler av undervisningen; f.eks. i forbindelse med tverrfaglig arbeid. Studentene utfordres til refleksjon over forestillinger de har av samarbeidspartnere, og hvordan disse eventuelt kan endres. Arbeid med metodiske opplegg for barns rettigheter i barnehage og småskole, er også lagt inn i pensumet. Artikler og annen

relevant skriftlig informasjon brukes også aktivt i undervisningen i større grad enn tidligere, og deles med studentene og ansatte gjennom felles nettsider.

Veien videre

På tross av, eller kan hende på grunn av, økt fokus på temaet, ønsker studentene enda mer oppmerksomhet på hvordan barnehagene kan arbeide med å beskytte barn i utdanningen. I evalueringen av temauken sa mange studenter at det er behov for økt fokus på denne tematikken i førskolelærerutdanningen generelt. En sa det slik: *"Jeg er både overrasket og skuffet over DMMH som ikke legger større vekt på dette temaet. Jeg mener det er et faresignal for de studenter eller ansatte på DMMH som mener dette ikke er viktig å legge vekt på."* Mens en annen uttrykte det slik: *"Dette bør ikke være en temauke kun i siste studieår. Men bør være temaperioder i alle 3 årene. Prioritere slike temaer (inkl. foreldresamarbeid, personal-samarbeid, o.a.) i større grad enn det gjøres nå i alle tre årene!"*

Noen studenter mente at det er behov for mer grundig gjennomgang av temaet og fokusområder; *"Altså skolen bør sette seg ned og gå gjennom det faglige innholdet i førskolelærerutdanningen! I løpet av de årene jeg har gått på DMMH har det dukket opp spørsmål rundt Barnevern, PPT osv. Vi har da fått beskjed om at dette er tema vi skal snakke om i 3.kl. Skulle ønske vi kunne hatt fokus på dette gjennom hele utdanningen."*

I etterkant av temauken har de som har arbeidet mest med planlegging og gjennomføring nettopp diskutert om denne faglige tematikken bør synliggjøres enda tydeligere gjennom alle 3 årene, og hvordan alle fagene kan flettes naturlig inn. Dette blir en videre utfordring for klasseteamene og avdelingslederne å ta tak i. Samtidig er vi glade for at samarbeid med HiST er formalisert, at begge utdanningene ser viktigheten av å samarbeide, og at studentene kjenner til hverandres kompetanseområder. Dette mener vi vil påvirke samarbeidet i positiv retning, også i arbeidslivet senere.

Vi håper og tror at disse årene med spesielt fokus på "små barns rett til beskyttelse" har bidratt til at temaet får en permanent større plass i undervisningen. Faren er at dette anses som et prosjekt og at temaet ikke "holdes varmt". Samtidig ser vi et økt fokus på barns rett til beskyttelse mot vold og overgrep i samfunnet generelt. Dette påvirker høgskolens behov for å følge opp slike dagsaktuelle tema for de som arbeider i praksisfeltet. Samarbeid med praksisfeltet og kompetanseutvikling ved høgskolen, vil kunne bidra til at temaet forblir en del av tilbudet til studentene. Siden nasjonal rammeplan for førskolelærerutdanning er under revisjon, har vi også et godt håp om at temaet synliggjøres, og at betydningen av samarbeid mellom fagutdanningene vektlegges.

Nyttig fagbok

Åse Bratterud og Kari Emilsen arbeider med å skrive en fagbok på bakgrunn av alle erfaringene fra prosjektet. Hovedmålet med denne boka er å gi studenter i lærer- og sosialfaglige utdanninger og ansatte i barnehager og barnevern en forskningsbasert og matnyttig bok i arbeid med barn som bekymrer. Boken utgis på Fagbokforlaget i løpet av 2011 og har fått tittelen *“Dørstokkmila – barnehagens vei fra magesfølelse til bekymringsmelding”*.

De første kapitlene i den påbegynte boken handler om hvordan barnehagen kan bidra som forebyggende arena for barns beskyttelse. I disse kapitlene ser vi på barnehagens samfunnsmessige betydning som forebyggende arena og barnehagens etiske ansvar, plikt og tillit som grunnlag for samarbeid med andre. I denne delen kan du også lese om ulike prosesser barnehager kan gjennomgå fra en vond magesfølelse via konkret bekymring og hvilke faser i en slik prosess barnehagene gjennomgår. Barnehagens ledelse er spesielt viktig for hvordan forløpet av slike prosesser er, derfor er et eget kapittel viet styrerens ansvar og roller, både internt og eksternt, når barnehagen er bekymret for et barns omsorgssituasjon.

Vi har også konstruert noen erfaringsbaserte historier som bygger på forskning og systematisering av erfaringer om barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer. Historiene knyttes sammen med konkrete eksempler på ulike situasjoner som kan gi bekymring og hvordan barnehageansatte kan arbeide med den type bekymring som presenteres i historiene. Siste del av boka tar opp igjen fra historiene hva barnehagen helt konkret kan gjøre når de er bekymret for et barn. Det gis konkrete tips om planarbeid, skjemaer, tiltak og verktøy i tillegg til refleksjoner som utfordrer etiske vurderinger av hva som er barnets beste.

Referanseliste

Backe-Hansen, E. (2009). Å sende en bekymringsmelding eller la det være? En kartlegging av samarbeidet mellom barnehage og barnevern. Notat 6/2009. Oslo:NOVA.

Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet. *Til barnets beste – samarbeid mellom barnehagen og barneverntjenesten*. Veileder 2009. www.regjeringen.no

Barne- og familiedepartementet. (2005). Strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn.

Barne- og familiedepartementet. (1991). FNs konvensjon om barnets rettigheter.

Barne- og familiedepartementet. Lov om barneverntjenester (barnevernloven) av 1992.

Barne- og familiedepartementet Lov om barn og foreldre. LOV 2006-04-07 nr 06: Lov om endringer i barnelova.

Barne- og familiedepartementet.Lov om endringer i straffeloven 1902 mv. (straffebud om å møte et barn med forsett om å begå seksuelt overgrep mv.).

Bratterud, Å og Emilsen, K. (2009). *Små barns rett til beskyttelse*. Arbeidsnotat. Barnevernets utviklingscenter i Midt-Norge, NTNU Samfunnsforskning: Trondheim.

Bratterud, Å. og Emilsen, K. (2009). Små barns rett til beskyttelse. *Barnehagefolk, 3-4, 115-123*.

Christoffersen, S. A. (2005). Profesjonsetikk: om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker / Svein Aage Christoffersen (red.); med bidrag av Knut W. Ruyter og Trygve Wyller. Oslo: Universitetsforlaget.

FNs internasjonale konvensjoner om menneskerettigheter.

FNs konvensjon om barnets rettigheter.

Killén, K. (2009). *Sveket 1. Barn i risiko- og omsorgssviktsituasjoner*. Kommuneforlaget: Oslo.

Kristofersen, L. B. og Claussen, S.-E. (2008): *Barnevern og sosialhjelp*, Notat 3/2008, NOVA (Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring): Oslo.

Lehn, E.W. (2009). *Dårlig magefølelse: Grunnlag for bekymringsmelding? Sentrale mønster i barnehageansattes arbeid med barn som bekymrer*. Master i Spesialpedagogikk. NTNU: Trondheim.

Utdannings- og forskningsdepartementet. Lov om Barnehager 17. juni 2005 nr. 64, endret 5.12. 2008.

Raver, C. and Knitzer, J. (2002). Ready to enter: What research tells policymakers about strategies to promote social and emotional school readiness among three- and four-year old children. New York, NY: National Center for Children in Poverty. nccp@columbia.edu

Utdannings- og forskningsdepartementet. (2003). Rammeplan for førskolelærerutdanningen. Endring fastsatt 10.mars 2008.

<http://www.ssb.no/barneverng/>

Vedleggsliste

Det finnes også en vedleggsamling til sluttrapporten for forebyggingsprosjektet “Små barns rett til beskyttelse. Utvikling av barnehageansattes kompetanse om vold og overgrep mot barn”. Vi har samlet eksempler på aktiviteter som er gjennomført i prosjektperioden 2008-2010. Disse vedleggene vil sammen med sluttrapporten være tilgjengelig på hjemmesidene til NTNU Samfunnsforskning og DMMH. Aktivitetene i prosjektet har vi sortert i fem hovedtema.

1. Informasjon, profilering og kartleggingsverktøy

- 1.1 Kort informasjon om prosjektet
- 1.2 Brosjyre laget i samarbeid med Redd Barna
- 1.3 Poster
- 1.4 Invitasjon til kurs i Melhus kommune
- 1.5 Guide for samtale med barnehageansatte
- 1.6 Spørreskjema til ansatte i barnehager i Midt-Norge
- 1.7 Omtale i Høgskoleavisa
- 1.8 Invitasjon og program til konferanse

2. Artikler, kronikker og notat

- 2.1 Artikkel publisert i Barnehagefolk
- 2.2 Artikkel under publisering i konferanseboken “FoU i praksis 2010”
- 2.3 Kronikk i Dagbladet
- 2.4 Arbeidsnotat fra elektronisk kartleggingsundersøkelse

3. Eksempler på noen presentasjoner

- 3.1 Presentasjon av prosjektet “Små barns rett til beskyttelse”
- 3.2 Arbeidsseminar 5. oktober 2009 Åse Bratterud og Kari Emilsen
- 3.3 Sammendrag av innleggene på Oppvekstkonferansen i Trondheim
- 3.4 Oppvekstkonferansen i Trondheim november 2009 Elisabeth Walsøe Lehn

3.5 Oppvekstkonsferansen i Trondheim november 2009 Kari Emilsen

3.6 Nasjonal barnehagekonferanse mai 2010

3.7 Foredrag for ansatte i Melhus kommune 2008, Åse Bratterud

3.8 Informasjon til Referansegruppa om Høgskoletiltak, Bodil Mørland

3.9 Innlegg på fagsamling for ledere i øvingsbarnehager, Åse Bratterud og Kari Emilsen

4. Nyttig for barnehagene

4.1 Standard skjema til bekymringsmelding

4.2 Dokumentasjonsverktøy

4.3 Beredskapsplan Melhus kommune

4.4 Bøker til bruk sammen med barn

4.5 Litteratur og pedagogiske verktøy til personalet og andre fagpersoner i barnehagefeltet

5. Tiltak i høgskolesektoren

5.1 Felles program for alle 3.årsstudenter UKE 42 – 2010

5.2 Snakk om det! - om seksuelle overgrep mot barn

5.3 Program: Arbeidsseminar om barn som bekymrer 2009

5.4 Fagdag for førskolelærere DMMH 29. januar 2010

5.5 "Samarbeid på tvers for barnets beste" felles temadag

5.6 Tverrfaglig samarbeid mellom førskolelærer- og helsesøsterstudenter

5.7 Pressemelding om felles temadag

ISBN 978-82-91927-15-2

Barnevernets utviklingscenter
i Midt-Norge

Dragvoll allé 38 B
7491 Trondheim
Norge

Tel: 73 59 63 00
Fax: 73 59 66 24

 NTNU
Samfunnsforskning AS